

REALITATEA EVREIASCĂ

PUBLICAȚIE A FEDERAȚIEI COMUNITĂȚILOR EVREIEȘTI DIN ROMÂNIA

ANUL XL • NR. 17 (817) • 1-15 DECEMBRIE 1995 • 8-22 KISLEV 5756 • 12 PAGINI - 150 LEI

HANUCA Sărbătoarea luminilor

Gânduri de neuitat din opera regretatului Șef Rabin
dr. MOSES ROSEN z.l.

Un brâu luminos încinge iar căminele noastre. Dintr-un ungher ascuns, scoatem din nou candelabru cel prăfuit de vremuri și-l așezăm la loc de cinste la fereastra casei. Seară de seară adăugăm câte o lumină în șiragul celor opt brațe ale străvechii Menora și imn de slavă izbucnește din piepturile noastre către Cel ce ne-a învrednicit să prăznuim această umilă, dar minunată „sărbătoare a luminilor”.

☆

Evenimentul care a prilejuit sărbătoarea de Hanuca a fost victoria Macabeilor împotriva lui Antiohus, iar personajul care prin vitejia și neînfricarea sa a salvat poporul e leghuda Hamacabi.

Totuși, izbânzile militare nu constituie obiectul sărbătorii, nici o rugăciune și nici un imn nu evocă pe comandantul de oști leghuda. În locul acestora, simbolul zilelor de Hanuca sunt... rămășițele de ulei.

...Candela cu ulei a ars și a luminat. Dușmanul a pângărit-o, a risipit uleiul și lumina candelăi a fost primejduită. Rămășițele de ulei care au scăpat de profanare au izbutit să răspândească mai multă lumină decât le permiteau resursele în mod normal [...]. Întotdeauna - spun învățații noștri - ne-am asemuit uleiului. I-am încetat niciodată să credem că întreg rostul de viață este să te identifice cu candela ce dă lumină.

☆

Adevărata luptă de eliberare nu este aceea în care seucid copii, oameni nevinovați, ci aceea în care ești nevoit să-ți aperi munca, familia, libertatea și viața.

Matitiah și fiii săi n-au vrut ca ei și neamul lor să fie reduși la sclavie, să fie duși la tăiere ca vitele și de aceea au fost siliți să lupte.

Continuare în pag. 4

ÎN PAGINA 5:

- Acad. NICOLAE CAJAL: Scrisoare deschisă tuturor celor ajunși la vârsta înțelepciunii
- Ferestre deschise spre Israel
Av. IULIAN SORIN: „Israelul este ziditor de pace”

CONFESIUNI ESENȚIALE

„Sunt un evreu din Moldova și patria mea este literatura și cultura română”

Numele laboriosului editor, istoric, critic, cronicar literar Z. Ornea se suprapune noțiunilor de erudiție și disciplină a gândirii în cultura românească contemporană. Se lasă greu imbiat pe drumurile dialogului. Are o idiosincrasie față de ceea ce, în mod curent, se cheamă interviu. Îl consideră - bănuiesc - fie o versiune a banalului, o strufo-cămilă jurnalistică biziindu-se pe îmbinarea a două specii de comunicare greu de împăcat, răspuns și întrebare, care pot fi convenționale, disimulatorii, simple monologuri paralele, fie o hartă de accesare în intimitatea afectiv-spirituală a unei personalități. Pentru cineva obișnuit să trăiască printre oameni într-o carapace protectoare, înrudit cu protagonismul uneia dintre cunoscutele nuvele ale lui Stefan Zweig, cu Mendel, omul cărților, ambele ipostaze îl stingheresc. Reușesc să trec, probabil, un extemporal dificil, din moment ce trăsăturile i se desind și mă invită să iau loc în fața lui să stăm de vorbă.

- În postfața la ediția recentă a volumului „De 2000 de ani... Cum am devenit huligan”, scrieți despre modul în care Mihail Sebastian își gândește condiția: „El se consideră un român de la Dunăre, fără a

înceta niciodată să fie evreu. «Acesta nu e o funcție din care poți demisiona. Ești sau nu ești. Nu e vorba nici de orgoliu, nici de jenă», îl citeați. Definindu-i poziția, v-o definiți pe a dvs. înșivă. Așadar, în

Convorbire cu
ZIGU ORNEA,
directorul Editurii „Hasefer”

acest sens, ce anume v-a marcat copilăria, adolescența?

- M-am născut într-un târgușor moldovenesc, Frumușica, din județul Botoșani. Viața comunitară din acest ștețel era bine subliniată și, în consecință, mi-a marcat copilăria. În august '41, prin măsurile discriminatorii împotriva populației evreiești, am fost evacuat cu întreaga familie, părinți și cele două surori, cu toată obștea târgușorului, în orașul Botoșani. Primele trei clase gimnaziale le-am urmat la un liceu evreiesc care a funcționat, la început, într-un azil de bătrâni,

E. SUHOR

Continuare în pag. 8

1 DECEMBRIE în conștiința evreilor

În decursul celor peste șase veacuri de coexistență cu poporul român și cu celelalte etnii conlocuitoare, evreii din România și-au afirmat, fără nici o rezervă, loialitatea și devotamentul față de patria comună. Zilele de suferință ale poporului român au fost și ale noastre proprii, ca și zilele de bucurie. Iată de ce Ziua Marii Uniri, devenită după 1989 Ziua Națională a României, capătă aceeași vibrație sărbătorească și în cugetele noastre.

„Să vă rugați pentru pacea cetății în care vă aflați, căci pacea ei este și pacea voastră”, ne-a îndemnat Irmiahu, atunci când am fost siliți să luăm drumul exilului. Fideli acestui imperativ moral, evreii români

au luptat în armata lui Mihai Viteazul, în Războiul de Independență din 1877-1878, în Războiul de Întregire a țării (1916-1918). La acesta din urmă, 22 000 de evrei au participat direct la luptă, mii și mii dintre aceștia și-au vărsat sângele pentru ca idealul de veacuri al poporului român să se realizeze, sute de evrei au fost decorați pentru bravura lor militară.

Evreii și-au adus, totodată, o importantă contribuție la efortul moral și material al țării. Pentru dobândirea sprijinului Puterilor Antantei, conducerea de atunci a statului a folosit talentul unor intelectuali evrei, ca

Continuare în pag. 2

ÎN PAGINA 4:

J. I. NIEMIROWER

Mulți factori amenință, astăzi, familia. Mă voi opri însă asupra celui mai primejdios: masificarea, altfel spus, dizolvarea individualității umane într-o pastă socială din ce în ce mai nediferențiată, fascinată de desfășurarea mereu mai vertiginoasă a imaginilor, mai ales ale televiziunii, care îi scoate pe oameni în afara lor și le hipertrofiază viața exterioară în dauna celei interioare, standar-dizându-le trăirile și uniformizându-le aprecierile. Masificarea este încercarea veacului nostru de a se întoarce la indistinția primordiale de dinainte de „păcatul originar”, de dinainte de apariția valorilor opuse dintre bine și rău, dintre adevăr și eroare, dintre frumos și urât, dintre dreptate și nedreptate...

În actuala civilizație a imaginilor masificate, cuvântul, convorbirea, discuțiile, dezbaterile sunt marginalizate de dezlanțuirea sexualității și agresivității, de retragerea din realitate în halucinații prin intermediul stupefiantelor.

Denaturarea egalității dintre bărbați și femei, biologic diferențiați, în egalitarism uniformizant atacă însăși temelia familiei, care nu poate trăi și nu se poate dezvolta decât prin cultivarea diferențelor dintre soț și soție, dintre tată și mamă. 1. ierarhie între superior și inferior, ci egalitate între diferiți. Egalitate nu înseamnă uniformitate, ci libertatea fiecăruia de a fi diferit de ceilalți și de a contribui cu diferența lui la dezvoltarea tuturor. Idealul femeii trebuie să fie feminitatea, nu masculinitatea. Fără puterea educativă a dialogului, amenințat de încremenirea

în fața televizorului, familia începe să se destrame.

În opoziție cu imaginile, care sunt totdeauna monologale, dialogul permite întrebări și răspunsuri, argumente și contraargumente, exprimă nu numai cunoștințe, ci și variabilitatea stărilor sufletești ale interlocutorilor. multumirea sau nemulțumirea, bucuria sau tristețea.

Dialogul cultivă nu numai mintea, dar și sufletul convorbitorilor. Imaginile mai mult dresază decât educă, deoarece se adresează mai mult simțirii decât

CRIZA FAMILIEI

gândirii. Dialogul între părinți și copii are o importanță decisivă în consolidarea familiei. Criza familiei este mai presus de toate criza dialogului.

Oamenii simt mereu nevoia să arate ochilor ceea ce vorbesc spun urechii, dar fără vorbire, privirea nu știe ce vede. Lupii urlă la Lună, dar nu știu ce-i Luna.

Fără cuvânt nu există nici trecut și nici viitor, ci doar prezent. Perfectibilitatea morală a omului începe în familie prin forța prospectivă a cuvântului. Participând la transformarea trăirilor individuale în gânduri originale, dialogul redresează gândirea lenevită deopotol informațiilor și opune mereu dezindividualizării uniformizante, continue, individualizarea diferențiată a creativității și a spiritului critic. Dar individualizarea trebuie să evite individualismul care împinge autonomia rodnică a fiecăruia până la independența destrămată. Familiei nu-i prieste nici sclavia, nici anarhia, ci doar colaborarea.

HENRI WALD

Continuare în pag. 8

ÎN PAGINA 6:

NICOLAE
IORGA

ÎN PAGINA 7:

DIMITRIE
GUSTI

Mama lui Albert Cohen este mama-de fiecare zi și mama-Şabat

Părăsind literatura pentru a se supune numai necesităţii interioare de a-şi scrie durerea, Albert Cohen realizează un pact al lacrimilor neplăne la timp cu greşile tardiv recunoscute, cu prea târziu dorinţele de a fi iertat. *Cartea mamei** este o piatră funerară şi, totodată, o negare a ei, o ofrandă născută din remuşcare şi iubire filială abia acum înţeleasă în toată adâncimea şi nemărginirea lor, ce se vor, aidoma axiomei din *Cântarea Cântărilor*, ca moartea de puterice.

De altfel, titlul cărţii e de sorginte biblică. Apelul către „fiicele Ierusalimului” vine tot din *Cântarea Cântărilor*. Ele îndeplinesc funcţiile corului antic, amplificând dorul personajului central, chiar dacă nu se văd, chiar dacă glasurile lor sunt evocate doar, fără să se audă. Şi este simptomatic cum acest scriitor, european prin educaţie, francez prin expresie lingvistică, coboară acum în fântâna timpului pentru a scoate la suprafaţă ceea ce până acum ignorat ani, poate zeci de ani în şir: iudeitatea sa substanţială.

Nesţind, probabil, că se întâlneşte cu aceea a lui Şalom Aş, din *Evreul cu psalmi*, mama lui Albert Cohen este mama-de fiecare zi şi mama-Şabat.

Atunci când fiinţa iubită dispăre, vorbesc lucrurile despre ea: rochia de mătase neagră şi bijuteriile pentru vineri seara, cele trei lumânări aprinse, masa pregătită de sărbătoare... Vorbesc despre cu totul alte sensuri ale iubirii decât cele gândite de grecul Platon în toată scânteietoarea lor ierarhizare, decât cele slave, stihinice, decât cele occidentale, liber raţionale. Mama lui Albert Cohen „era o fiică a Legii lui

Personalitate de referinţă a secolului XX

CENTENAR

ALBERT COHEN

- De la „*Paroles juives*” (1917, prim volum de poezie) la „*O, vous, frères humains*” (1972) - o permanentă implicare creatoare în viaţa culturală europeană.
- Remarcabilă activitate de presă cu tematică iudaică (redactor şef al publicaţiei pariziene „*Revue Juive*”).
- Creator al „Legiunii evreieşti pentru combaterea nazismului”, în 1939.
- Consilier al Agenţiei Evreieşti, cu sediul la Londra, reprezentant plenipotenţiar al acesteia pe lângă guvernul francez aflat în exil, în direct contact cu generalul De Gaulle.
- Ca director al Departamentului de protecţie a organizaţiei internaţionale pentru ajutorarea refugiaţilor, la Geneva, a ajutat mii şi mii de supravieţuitori ai lagărelor morţii să facă Aliă.
- Dramaturg inspirat de problematica iudaică (autorul piesei „*Ezechiel*” publicată în „*Palestine - Nouvelle revue juive*”, 1930).
- Onorat cu prestigioase distincţii literare, politice, academice (marele Premiu al Academiei Franceze, Ofiţer al Legiunii de onoare şi comandor al Ordinului Leopold al Belgiei, Doctor Honoris Causa al Universităţii Ebraice din Ierusalim).

Moşe, a Legii morale [...] Sfânta iubire a mamei se născuse în sânul căsătoriei, crescuse o dată cu naşterea copilului [...] înflorise prin unirea cu iubitul ei soţ împotriva răutăţilor vieţii”.

Este definit aici conceptul iudaic de iubire, acea iubire-scut în faţa suferinţelor, ingratitudinilor, nesiguranţei valorilor într-o lume a Galutului. Este iubirea care a corotit fiinţa noastră naţională, i-a ajutat să supravieţuiască în Mitrail sau în Babilon, în Spania sau în ghetoul din Vilna... E, poate, o iubire excesivă, aşa cum a surprins-o şi Itic Manger, alt fiu zburător şi nemângâiat atunci când nu mai avea cui cere iertare că nesocotise - în inconştienţă cruzime - micile, prea devotate „porunci” materne. Desigur, sociologul Cohen are la îndemână explicaţii istorice pentru

acest hybris. Stăpânirea de sine, afirmă el, este proprie popoarelor „sigure de ziua de mâine şi deprinse a fi ferice”. Întărirea soţului şi fiului de la sinagoga îi provoacă mamei o spaimă generatoare de coşmaruri pe trezie. „Avuseseră vreun accident? Îi strivise vreun vehicul? Cu fruntea imbrobonată de sudoare, se duce să verifice la ceasul din dormitor. E numai şase şi cincizeci de minute. Surăde în oglindă şi mulţumeşte Dumnezeu lui Abraham, al lui Isaac şi al lui Iacob”. Introspecţia psihologică, notaţia comportamentistă, intersecţia permanentă a Divinului în cotidian sunt câteva dintre coordonatele ce intră în plasma stilistică a scriitorului, atunci când uită de consideratiile de provenienţă existenţialistă, de eleganta frazei, de ritm; într-un cuvânt, de toate lucrurile învăţate,

LITERATURĂ

asimilate, însumate conştiinţios. El revine la ceea ce un Auerbach caracterizase în *Mimesis* a fi stilul muzical ebraic, de profundă trăire interioară, atât de diferit de cel pictural grecesc. Capacitatea de irupere în banal a unor valori de observaţie încărcate de impactul prea adesea dureros al istoriei evreieşti cu Diaspora, fie la modul diurn (extragerea amintirii pogromurilor dintr-un proverb), fie la cel oniric-nocturn (aparitia în vis a mamei semănând cu o cerşetoare ce adună cotoare de varză şi le pune într-o „valiză în care se află o stea galbenă”, în timp ce trece o trasură în care se află Pétain), e complementară ironiei amare posthaskaliene, prezentă, în diferite grade, la scriitorii evrei europeni, după „afacerea Dreyfus”. Şcolarul Albert Cohen înalţase în camera lui un altar închinat Franţei: portrete ale unor Racine, Jeanne d'Arc, Pasteur, un fir de păr „despre care un coleg pus pe farse” spusese că aparţinuse unui soldat al Revoluţiei franceze, o poezie, al cărei autor era, într-o cinstire a Franţei. Pentru ca adultul Cohen, supravieţuitor al Holocaustului, să noteze, nu fără un sfîchic caustic la adresa curatelor efuziuni patriotice ale adolescentului: „cam puţin în materie de conspiraţie evreiască, cu totul în spiritul Protocoalelor Înţelepţilor Sionului”.

Amintirea dialectului veneţian al evreilor din Corfu, acolo unde Cohen a văzut lumina zilei, gestul mâinii puse la colţul gurii, al mamei, „gest din Orientul nostru, gestul fecioarelor ruşinoase care-şi ascund o parte din chip”, sentimentul că e legaturla unuia dintre multe gânduri împrăştiate, cu voce tare, de mama lui, copil fiind, acela că e purtătorul unui crez ce a vrut să schimbe oamenii-fiare în oameni pur şi simpli, crezul lui Moşe, toate converg spre acel Kadiş sui generis pe care scriitorul l-a aşternut pe hârtie pentru mama lui, devenită astfel, nemuritoare.

E. SUHOR

*Albert Cohen - *Cartea mamei*, Editura Est, Bucureşti, 1995.

1 DECEMBRIE

Urmare din pag. 1

dr. Wilhelm Filderman, Aristide Blank, Maria Ventura E. D. Fagure, I. Fermo, Albert Honigman, care au completat misiunile diplomatice româneşti în străinătate. Dr. Moses Gaster, originar din România, în calitate de Şef Rabin al comunităţii sefardice din Marea Britanie, a sprijinit substanţial activitatea misiunii româneşti pe lângă statul englez.

În editorialul ziarului „Cunierul Israelit”, din 12 decembrie 1918, se scria: „Ne-am împărtăşit din durerea acestui război, la care au luat parte fraţii şi fiii noştri. La temelia României Mari rămâne şi piatra pe care am pus-o noi”.

Preţuind această devoţiune, Vasile Goldiş, unul dintre principalii luptători pentru înfăptuirea Unirii, afirma: „Noi, românii, judecăm toate naţiunile şi confesiunile cu cea mai mare bunăvoinţă, deoarece ne situăm pe baza democraţiei curate [...] Osândim antisemitismul ca anticultural şi antidemocratic. Considerăm fraţii pe evrei ca pe celelalte popoare civilizate” (s.n.).

Este de menţionat şi Comunicatul dat de Consiliul Naţional din Transilvania - din aceeaşi perioadă - care asigură că „toate drepturile evreilor de acolo vor fi respectate”. În acelaşi timp, un alt corifeu al Marii Uniri, Iancu Flondor, arăta că românii din Bucovina nu au proclamat Unirea decât după ce au obţinut adeziunea minorităţilor, printre care şi a evreilor.

Semnificativă rămâne apariţia, în „Gazeta evreiască”, la un sfert de veac de la proclamarea Declaraţiei de la Alba-Iulia, în 1943, în plină prigoană rasială, când legislaţia antievreiască se aplica atât de apăsător, a editorialului intitulat „De Ziua Unirii celei Mari”, care, prin ideile sale, prefugura uraşa ei importantă în conştiinţa românilor de pretutindeni, îndreptându-i calitatea de Zi Naţională a României. „Pentru toţi cei care sunt legaţi de această Ţară - şi legătura se statorniceşte involuntar pentru cel ce a văzut aci lumina zilei şi vorbeşte frumoa a limbă românească - ziua de 1 Decembrie, amintitoare a Unirii celei mari, că d România a fost îngrădită între hărţi şi fireşti, este socotită cea mai de seară a printre atâtea zile măreţe ale unei zbuciumate istorii”.

O BARICADĂ A RAŢIUNII

Este greu de explicat, în numai câteva rânduri, ce l-a atras pe Dumitru Hâncu, acest neobosit, laborios, erudit cercetător literar, aplecător cu precădere asupra culturii germane, spre iscodirea surprinzătoarelor conexiuni ale „vrăjitorului” (a se citi Thomas Mann) cu România şi, pe un plan deloc secundar, cu intelectualii evrei din România. Opera? Aparţinând spiritelor deschise, având deci asigurate premisele voluptuosului neastâmpăr de a descoperi cauza unui fenomen sau altul, era firesc ca legaturla Weimarezului, cum se considera Thomas Mann însuşi, să fie interesat de iudaism (să ne gândim la complex-contradictoriul personaj Naphta, din „Muntele vrăjii”, la „Iosif şi fraţii săi”, la paralela iudaism-germanism din „Doctor Faustus” etc.). Acuzatia de plagiat adusă, în 1930, lui Thomas Mann? Calomnia, cu subtext politic, este excepţional demontată, piesă cu piesă, de exegetul cu însuşiri de fin analist literar, de discurs sociologic şi politolog Dumitru Hâncu.

Meritorie rămâne, sub toate aceste aspecte, opera de arheologie a reputatului istoric literar Dumitru Hâncu, care reface, printre altele, filmul impactului lui Thomas Mann cu intelectualii evrei din România. Omagiuindu-l în 1922, la Tübingen, Tudor Vianu îl considera pe recentul, atunci, laureat al Premiului Nobel pentru literatură nu numai „unul dintre cei mai de seamă creatori din literatura contemporană”, „unul dintre artiştii cei mai riguroşi”, dar şi un excelent mediator cultural al „unei sinteze europene”. Simptomatic este faptul că „Moartea la Veneţia” apare la Bucureşti, în 1930, în tălmăcirea poetului Camil Baltazar, care, opt ani mai târziu, avea să vadă în Thomas Mann cea oază de speranţă atât de necesară unei Europe cufundate din ce în ce mai mult în tenebrele nazismului. Tot aşa - consideratiile unui Felix Aderca, scriind tulburat despre „Iosif şi fraţii săi” că este „marea lespede pe care omul a cutezat să facă întâi paşi ai dansului său moral”, fiind, totodată, „un roman al timpului său”. Într-un interviu acordat, în 1935, ziaristului evreu bucureştean Miron Grindea, Thomas Mann confirmă, în variantă proprie, intuiţia lui Aderca despre contemporaneitatea lui „Iosif...”. În cadrul

Thomas Mann, aşa cum argumentează, cu date şi fapte, Dumitru Hâncu, nu ezită să se solidarizeze şi să lupte alături de evrei împotriva nazismului. Ceea ce îi atrage şi o grotescă acuzaţie de plagiat, cu subtext politic (la cea dată ilustrul prozator se autoexilase din Germania lui Hitler), în „Porunca vremii” din 16 mai 1936. Infamantul articol se intitula „Scriitorul evreu Thomas Mann dat în judecată pentru furt de proprietate literară”. Clasicul procedeu antisemit de asociere a calităţii de evreu cu aceea de ofensă publică a fost prompt vestejit de „acuzat” într-o scrisoare publicată, în acelaşi an, de ziarul „Adevărul”: „Originea mea evreiască este o legendă [...] Asta o spun nu pentru că mi-ar fi ruşine să fiu evreu, ci numai de dragul adevărului.

De altfel, în introducerea la „Imaginea românilor în spaţiul lingvistic german”, de Klaus Heitmann, tălmăcitorul în română al volumului, Dumitru Hâncu, îşi manifestă în continuare preocuparea pentru ştiinţa „imagologiei”, care are ca obiect studiul „mecanismelor ce au condus la [...] apariţia clişeele de gândire, a stereotipurilor şi a prejudecăţilor naţionale şi rasiale cu efecte atât de devastatoare în istoria umanităţii”. Noua disciplină vine în ajutorul cercetării

Cum a ajuns THOMAS MANN... „un scriitor evreu”

istorice, fiindcă imaginea unui popor despre altul poate deveni factor politic, atunci când este distorsionată de faie etichete. Din lucrarea lui Heitmann reiese, de pildă, „foarte marea toleranţă” pe care o poporul român o manifestă „faţă de al e credinţe”. Afirmatia este argumentată cu citate din însemnările doctorului Eril Fischer, Slavici, Ganza. Opinia celui c-n urmă este subliniată printr-un citat referitor la relaţiile dintre români şi evrei: „Nimeni nu-i molestează, nu aud o vorbă de batjocură sau de ocără. În adevărul popor nu există, ca atare, un antisemitism agresiv”.

În sens activ, iudaismul, indiferent din unghiul în care este privit de Dumitru Hâncu, literar sau sociologic, devine o baricadă, în numele raţiunii, împotriva monştrilor treziţi din somn, în trecut sau în zilele noastre.

IULIA DELEANU

Dumitru Hâncu - *Conexiuni cu „vrăjitorul” (Thomas Mann în România)*, Editura Kriterion, Bucureşti, 1995; Klaus Heitmann - *Imaginea românilor în spaţiul lingvistic german*, Editura Univers, Bucureşti, 1995 (în româneşte şi introducere de Dumitru Hâncu).

Într-un incitant ARGUMENT care prefaţează, în fapt, recentul său volum de eseuri, DUMITRU HÂNCU notează: „La originea cercetării stă descoperirea în arhive publice şi particulare a unor documente şi scrisori [sublinierile ne aparţin] ce pot completa imaginea pe care studiile de specialitate [...] au conturat-o despre personalitatea şi opera scriitorului [evident, Thomas Mann]”. Şi, într-adevăr, dincolo de subtilitatea analizei şi de originalitatea interpretărilor, „Conexiunile cu „vrăjitorul”... umesc şi captivează prin această rigoare şi febrilitate bine temperată a documentării, îndemnându-ne să ne gândim la atâtea alte surprize pe care ni le-ar putea releva arhivele acestui cercetător.

Pe când o rubrică „MEMORIA” sau „CLIO” în paginile vreunei reviste şi - de ce nu? - onorant pentru noi, în paginile publicaţiei noastre?

DOREL DORIAN

REALITATEA EVREIASCĂ

Serie nouă a REVISTEI

CULTULUI MOZAIC
Fondată în 1956 de
Şef-Rabin dr. Moses Rosen

APARE BILUNAR

Director de onoare:

HAIM RIEMER

Redactor şef:

DOREL DORIAN

Secretar general de redacţie:

FLORIN DUMITRACHE

Redactori:

IULIA DELEANU,

EVELIN FONEA

Secretariat:

IOSEFINA SARA

Corectură:

TEODOR GHEORGHIU

Tehnoredactare computerizată:

ANCA MEŞINĂ,

MIRCEA RĂŞCHITOR

Administrator:

HERMAN NAIMAN

REDACŢIA: Bucureşti,

str. Popa Rusu, nr. 24

Telefon: 211 80 80

ADMINISTRAŢIA:

Str. Sf. Vineri, nr. 9

Telefon: 614 96 90

ABONAMENTE: la toate oficiile poştale din Bucureşti şi din ţară (catalog RODIPET poziţia 3030) şi la sediul F.C.E.R. din Bucureşti, str. Sf. Vineri, nr. 9 sau la sediile comunităţilor evreieşti din ţară

Tiparul: ROMCART

I.S.S.N. 1223 - 7736

„Vioara, adevăratul glas al lui Dumnezeu”, scria cândva Tudor Arghezi.

Poporul lui Dumnezeu a iubit, a prețuit vioara.

Pot fi negate multe în istorie. Pot fi defăimate uriașe mîme ale gândirii, creației, civilizației umane, de la Maimonide la Einstein și de la Spinoza la Schönberg, dar nimeni nu va putea trage cu vederea că, în ultimele două veacuri, evreii din micile orașele ale Răsăritului au dat uriași mîmuroși ai arcașului, suflute încercate de muzică.

Vioara poveștilor lui Chagall era subtilul instrument al ghetourilor, cântînd durerea și speranța.

Iosif Sava

● HARRY H. MAIOROVICI - SIGHETEANUL

Harry H. Maiorovici este un muzician îndrăgostit de scenă, de film. Multe pelicule au pe generic numele său și regizori de marcă i-au solicitat colaborarea, atrași de muzica sa, încărcată de lirism, plină de culori, cu toate farmecele Maramureșului său natal. (Comentarii săi citează adesea înalte distincții primite de filmul *Moartea câprioarei*. Marele Premiu *Crucea de aur a Sudului* - Adelaide, Australia, 1971 -, Premiul pentru cea mai bună muzică - Teheran, 1972 -, Marele Premiu al Asiei). Maiorovici e născut în Sighetul în care răsună de secole colinde, orgi din trecute timpuri, cântece hasidice. H. Maiorovici a dus cu el aceste sunete la Viena, Budapesta, Cluj, unde s-a aflat sub îndrumarea unor străluciți muzicieni, dar în același timp a început să scrie muzică pentru cinematograful. Alături de creații pentru film, muzică de scenă (pentru piese de Goldoni, Cehov, Șalom Alehem, Cezar Petrescu), H. Maiorovici a mai compus și în alte genuri și renumitul

muzicolog clujean Romeo Ghircoiașu aprecia laudativ, într-un studiu intitulat, Harry H. Maiorovici - un dialog al artelor, ciclul de cântece pentru mezzosoprană și pian pe texte ebraice de Haim Riemer.

Vechile cântece hasidice au ecorile lor în creația lui Maiorovici și pe bună dreptate Elie Wiesel spunea că prin muzica sa compozitorul născut la Sighet exprimă eternitatea cântecului [...].

● KADIȘ-UL LUI MAURICE RAVEL

Ora Spaniolă, Rapsodia Spaniolă, Concertele pentru pian, Gaspard de la nuit, Șeherezada, Cvartetul de coarde, Daphnis și Chloé, Ma mère l'Oye, Tzigane, Valsuri nobile și sentimentale, Bolero-ul, Valsul, Alborada del Gracioso - zeci de titluri ale unei opere muzicale ce asigură lui Ravel vesnicia.

Frumos îl definea exegetul său Romeo Alexandrescu. Maurice Ravel a fost prin natura temperamentală, educare și autoeducare estetică, convingeri și stil creator, un veritabil clasic contemporan... Limbajul său

„MUZICANȚII PE ACOPERIȘ...”

...această nouă carte a lui Iosif Sava este o mărturisire de suflet, o consecvență de o viață și un act de devoțiune, profund iudaică. Acești minunați muzicanți se află în sufletul său încă din anii copilăriei ieșene: „de la ei îmi vin - ne-o mărturisesc el însuși - toate patimile, fanteziile, tristețile, scepticismele, dar și luciditățile”.

În paginile publicației noastre au apărut, de-a

lungul timpului, câteva pilduitoare fragmente din această lucrare (mult înainte de apariția ei), și nu vom pregăti să continuăm publicarea, și de-acum înainte, anticipând într-un fel următorul volum al acestor «muzicanți chagallieni»... A unor «muzicanți», care, de-acolo de sus, de pe acoperiș, „spun lumii - prin înșuși arta lor - toate adevărurile lumii”.

REALITATEA EVREIASCĂ

curent i-a fost virtuozitatea, prima sa năzuință melodia, cele mai înalte teluri simplitatea și naturalitatea de transmitere a mesajului său. În consecință, a condamnat în mod constant emfaza, conventionalul și cultul tiradelor retorice. A fost un Stradivarius al finisajului în exprimarea muzicală. A iubit profund caracterul și coloritul muzical spaniol, folclorul de oriunde, dansul, ironia și umorul, sinceritatea și omenscul. A fost un adept al imitării creatoare, chiar al pastșiei, în măsura în care putea fi transformată în artă originală. A fost, în ceea ce privește cea mai înaltă tehnică a creației, un sculptor matematician, dar a știut întotdeauna să întâlnească poezia, sensibilitatea, vibrația iubirii de natură și de om.

Chemat să primească din mână lui Debussy flamura ce reprezenta tot ceea ce genialitatea sa zămislise în universul sunetelor, Ravel a purtat-o mai departe, în înțeleapta și fecunda liniște, către cel mai fericit tel: primul ideii, ultima cristalizare în roșire, înălțarea până la perfecțiune.

Ravel a fost tulburat de frumusețea melodiilor lumii. A scris în 1907 ciclul de melodii grecești, în 1910 ciclul de cântece populare (spaniol, francez, scoțian, flamand etc.), în 1926 cântecele madagascariene... Cea mai adâncă pagină raveliană rămâne cea născută într-un moment de cumpănă a omenirii - 1914 - și dată tiparului și vieții de concert sub titlul *Două melodii evreiești*.

Kadiș-ul lui Ravel, un zguduitoar Lamento. Sublim moment de reculegere. O meditație adâncă

asupra morții, asupra forțelor Divinității. Puterile abrahamică sunt prezente în fiecare intonație [...].

Ascultând partitura (a cărei transcripție pentru vioară o cântă și Enescu) am intuit din tinerețe că atașamentul lui Ravel pentru evrei nu are numai obișnuite izvoare umaniste, culturale, intelectuale, democratice.

Kadiș-ul ravelian nu atestă numai excepționala intuiție a folclorului, dovedită în atâtea opus-uri.

Peste ani am aflat (și enciclopediile iudaice atestă faptele) că mama lui Ravel, Marie Delouart, „autentică bască” despre care se vorbește în biografiile compozitorului, este o evreică a cărei familie vine din Ciboure - localitate în apropierea Pirineiilor, unde s-a născut, în 1875, Ravel, localitate care a rezistat istoriei...

● BARBRA STREISAND A STUDIAT TALMUDUL

Barbra Streisand, una din marile vedete ale timpului nostru, actriță, cântăreață, născută în 1942, are milioane de admiratori. Albumele

Barbrei Streisand difuzate de Columbia au atins tiraje inimaginabile. S-au scris tomuri despre fiecare din producțiile artistice. Fiecare amănunt al evoluțiilor sale a fost analizat pe îndelete.

M-aș opri la un singur film, datat 1983, cu un titlu ce te duce direct spre lumea ghetourilor poloneze: *Jentl*, un opus inspirat dintr-o pagină de Isaac Bashevis-Singer, laureat al Premiului Nobel, autor al atâtor povești despre lumea iudeo-poloneză.

Jentl îi amintește actriței de Emanuel Streisand, tatăl puțin cunoscut în copilărie, profesor de filosofie, istorie și psihologie în școlile din Brooklyn. Filmul devine un memorial pentru părintele cântăreței. Filmul povestește cum Jentl studiază (în pofida legislației religioase iudaice, care nu dă acest drept femeilor) Talmudul. Un rabin californian o ajută să înțeleagă filosofia Talmudului și e bucurăscă când îl ajută pe fiul său Jason Emanuel Gould să se pregătească pentru Bar-Mitzva. Barbra Streisand va sprijini *Pacific Jewish Center* creând Școala Emanuel Streisand.

ÎNAINTE DE ÎNCHIDEREA EDIȚIEI

Barbra Streisand va realiza un film despre fostul premier israelian Yitzhak Rabin și relațiile lui politice cu liderul palestinian, Yasser Arafat, anunță MTV.

Filmul, intitulat „Două mâini care au scuturat lumea”, va fi produs de compania celebrei cântărețe și actrițe și va fi difuzat de canalul american de televiziune prin cablu, „Show-time”. Noua producție va urmări istoria Orientului Mijlociu din ultimii 50 de ani și eforturile făcute de cei doi oameni politici pentru a instaura pacea în această regiune.

(28 noiembrie 1995)

REMEMORĂRI

Auзіsem de „teribilul Grindea” încă din 1946, de la Petre Solomon, mi se pare... mi-a vorbit despre el, ulterior, Brucna-Fox: mai știam de la Florica Șelmaru că Grindea ar fi fost apropiat de Enescu, de Picasso, de Menulhin, de Marc Chagall, de Tristan Tzara, de Cocteau...

L-am aflat, însă, pe adevăratul Grindea, târziu, prin intermediul unui număr din 1988 al revistei ADAM. Un număr închinat, aproape în întregime, memoriei lui Yukio Mishima, personalitate de primă mărime a Japoniei moderne. Un număr prefațat de un tulburător eseu, semnat de însuși Grindea, despre „gloria sinuciderii”, o testatură de meditații în care se întretăiau deciziile lucide și reci, atât de greu de înțeles, ale unor mari creatori (precum Cesare Pavese, Paul Celan, Esenin, Hemingway, Zweig și, evident, Mishima) care și-au cumnat viața, dar nu și gloria. Grindea îl și cita pe Malraux: „on ne se tue jamais que pour exister...”. Un eseu revelator pentru personalitatea lui Grindea, ca și pentru universul său spiritual, tulburător, repet, prin conexiunile sale de suflet, și de generație într-un fel, cu Tzara, cu Voronca, cu Benjamin Fondane (Fundoianu), cu Urmuz și, din nou, cu Celan (Grindea scriind cel dintâi despre deportarea și uciderea părinților lui Celan în Transnistria...).

Am reținut acest număr al revistei ADAM și pentru o foarte stranie confesiune a lui Yukio Mishima, inspirată de moartea lui Cocteau, o confesiune înscrisă chiar pe foaia de gardă a revistei. Dispariția lui Cocteau îl marcase pe

Mishima tot atât de puternic ca și îmbătrânirea lui Cocteau, încă în timpul vieții, o istorie care i se păruse a fi... „impotrivă naturii”. Un asemenea om n-ar fi murit niciodată, însinucăz Mishima, dacă n-ar fi contactat, din pură întâmplare, una din cele mai nedrepte maladii și pe care ne-am obișnuit s-o denumim „bătrânețe”...

În toamna lui 1993, pe când revista ADAM se apropiase de cel de-al 500-lea număr, editorul ei, Miron Grindea, se întorcea în țara în care se născuse... Avea 84 de ani și se declara a fi, cu mândrie, unul dintre ultimii supraviețuitori ai „Adevărului”-ui antebelic, interzis în 1937:

„Cu emoție am descoperit la Academia Română ultimul meu articol cu marile violoncelisti Pablo Casals... Țin minte perfect noaptea aceea teribilă, când s-a închis ziarul. Era ultimul număr tipărit, dar niciodată difuzat [...]. Dacă mă ajută Cel de Sus, îmi voi termina memoriile care se vor a fi un imn adus presei democratice din țară...”

Spre sfârșitul lui noiembrie ne-a parvenit vestea plecării dintre noi a celui ce-a fost Miron Grindea... Lucid, până în ultima clipă, și fără să fi renunțat la proiectele sale... Moartea venise ceva mai repede - parafrazându-l pe Bogza - „ca să nu-l ajungă bătrânețea din urmă”... La 86 de ani, maladia devastatoare de care amintise Yukio Mishima, îl ferise pe Grindea. Sufletul îi rămăsese același...

Am în față o scrisoare trimisă de

Miron Grindea, în octombrie 1993, kolegi noastre de redacție, doamna Iosefina Sara (autoarea unor sensibile însemnări despre Grindea în R.C.M. 766/93).

„Stimată Colegă. Îți scriu la mașină ca să-ți cruș ochii (puțin ei mei sunt însușitabili). Azi dimineață am primit o fotocopy a articolului ce l-ai scris despre modesta mea persoană [...]. Junt impresionat și măgălit de felul cum ai reacționat la convorbirea noastră, destul de înrănită. Te plângi că nu ești o reporteră autentică. N-ai dreptate, ai spirit de observație și, mai ales, condei [...].”

Cred că îmi amintesc exact de ceea ce ți-am spus în legătură cu fotografia mult talentatului Petre Solomon. A fost luată de Liana Grill, verișoara poezului, o fotografie de mare sensibilitate. Poza e o operă de artă [...]. Și cred că ar merita să fie reproducă în revista voastră, când veți consacra un articol în memoria lui Petrică, unul din ultimii intelectuali din generația mea. Cartea lui despre Rimbaud, apărută postum [...] va perpetua numele autorului în anii ce vin (dacă, bineînțeles, vor mai rămâne binuri culturale în epoca noastră de urgie)...

Și din aceeași scrisoare, rememorând câteva din regăsirile sale de suflet cu intelectualii evrei, și recomandându-ne stăruitor să ne ocupăm de opera lor, cât mai sunt încă în viață:

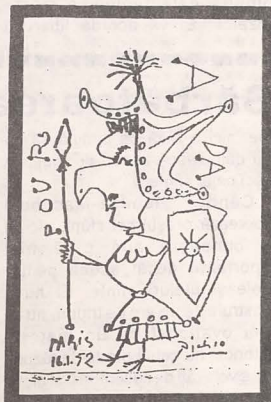
„În fond, obiectivul principal al Gazetei [dvs.] este să promoveze ultimele valori culturale care se mai pot salva...”

Să-mi-i invitați - nerecomandă Grindea - pe acești oameni „de mare noblete”, în care „urlă tristețea” și care au nevoie „de atenție morală”.

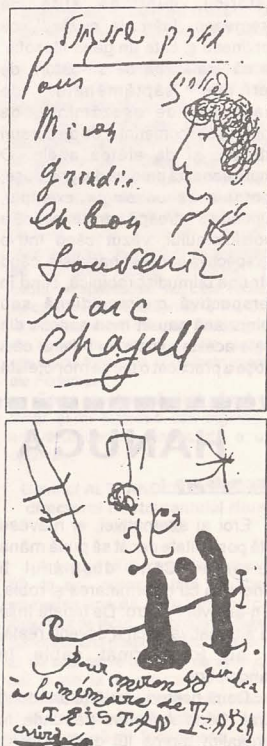
În încheierea scrisorii... o ultimă rugămintă: „străduiți-vă să descoperiți originea mică din cele mai «profunde» zicale pe care am auzit-o în copilărie, acum vreo 75 de ani (un banal distih antisemit, nu primul și nici ultimul, din păcate... n.a.): zece bani, o căruță cu jidani...”

Vom încerca, Miron Grindea, să nu te dezămăgim, să-mi-i uităm pe bieții evrei din căruță...

DOREL DORIAN

■ TREI OMAGII (fiecare în stil propriu) ALE LUI PICASSO, CHAGALL ȘI TRISTAN TZARA

Un rabin filosof: JACOB ITZHAK NIEMIROWER

O evocare^{*)} a unui mare rabin, fie și în ceasul împlinirii a 56 de ani de la dispariția sa, nu-i doar prilej de „iahrzeit“. Pentru obștea evreilor din România reamintirea marelui personalități a lui Jacob Itzhak Niemirower răspunde unei nevoi actuale de „modele vii“ călăuzitoare pe drumul instituirii unei iudaități moderne, cu rădăcini în trecut și pe deplin adaptabilă la condițiile actuale.

*) D.H. Kuller a susținut recent, în sala de festivități a C.E.B. din strada Popa Soare, o conferință cu aceeași temă „Jacob Itzhak Niemirower, rabinul filosof“.

I. IUDAISMUL MODERN - UN ECHILIBRU ÎNTRE CREDINȚĂ, ȘTIINȚĂ ȘI GÂNDIRE LIBERĂ

J. I. Niemirower - omul și opera rememorate azi, după mai bine de o jumătate de veac -, produc limpeziri salutare întru: aprecierea moștenirii culturale a iudaismului evreo-român; definirea tipului de „călăuză“, necesară afirmării specificului acestui tip de iudaism, ca și a identității concrete a „Șevet-Romania“; valorificarea - prin variatele așezăminte comunitare actuale (Editură, Centru de istorie, Comisia de studii pentru cultura evreilor din România, „Realitatea Evreiască“ ș.a.) - a acelor „conținuturi“ ce pot contura și stimula propensiunea actuală spre valorile științei iudaismului, ale culturii iudaice și mozaismului (tradițional și inovațional în același timp). Or, scrierile și activitățile lui J. I. Niemirower sunt paradigmatic în acest sens. Căci, J. I. Niemirower a reprezentat nu atât „genul“ rabinului erudit sau emerit, nici al rabinului om politic sau judecător halahic, ci pe toți laolaltă și, în primul rând, tipul rabinului modern, al rabinului-filosof. Ceea ce înseamnă:

a. cu o concepție generală despre lumea reală și cea ideală - altfel spus, cu un Weltanschauung personal; b. cu o antropologie ce valorifică libertatea umană și Omul Total; c. cu o sociologie iudaică ce conexează iudaismul la devenirea fenomenului cultural total, din antichitate și până la zi.

În epocă, J. I. Niemirower n-a fost singurul rabin cu acest orizont (de n-ar fi să-i amintim decât pe M. Beck, M. A. Halevy sau P. Alperin, din București, pe B. Z. Șafan, din Bacău sau pe fiul său, Al. Șafan, devenit în 1940 Șef Rabin, pe I. H. Brezis, din Ploiești, pe I. Nacht, din Focșani, pe W. Adalbert, din Turda, I. Zirelsohn, din Chișinău etc.), dar el, a fost steaua cea mai strălucitoare pe acest firmament, căci a realizat prin concepția sa o sinteză (el o numea iabneist-integralistă) aptă să călăuzească și demersurile noastre iudaice actuale.

Iudaismul modern, în concepția lui J. I. Niemirower, trebuie să găsească un echilibru între credință, știință și gândire liberă.

II. LEGĂTURA DINTRE LIBERUL ARBITRU, CONȘTIINȚĂ, RĂSPĂLAT ȘI PEDEAPSĂ

La întrebarea „când, unde și cum a filosofat J. I. Niemirower?“ am putea răspunde: prin tot ce a gândit, scris și trăit, prin tot ce a simțit și făcut. El a găsit un prilej de filosofare în predicile și derașaturile sale, în discursurile ocazionale și jubiliare, în studiile și referatele pe care le redacta, în conferințele și cursurile pe care le ținea. Volumul al IV-lea din ale sale „Scrieri complete“, dedicat Omileției și Retoricii, cuprinde sute de asemenea „luări de cuvânt“, ce conțineau și câte un gând filosofic: fie că era vorba de sărbători, de pericole săptămânale, de inaugurări de așezăminte, de congrese și conferințe, de discursuri jubiliare și de atâtea altele. O impresionantă predică despre Moșe, pentru a da un singur exemplu, cuprinde o întreagă hermeneutică a moisidismului, văzută când într-o perspectivă panteist-hasidică, când într-una talmudist-rabinică, când în perspectivă maimonidiană sau spinoziană sau în mod sintetic din toate aceste puncte de privire; căci Moșe a practicat o teorie monoteistă

a chintesențelor, a unirii diversului cu Unicul, a credinței cu Rațiunea, a umanului cu Divinul. El a fost, în viziunea lui J. I. Niemirower, deopotrivă o creație supremă a lui Dumnezeu, tot așa cum Dumnezeu a fost superlativul gândirii lui Moșe.

Intuind neabătut publicul haskalisit căruia se adresează - și pe care îl formează - J. I. Niemirower a făcut un larg loc în vorbirile și scrierile sale expunerii unei gândiri moderne condiționate nu doar de temeinicele sale cunoștințe teologice, ci și de vasta sa erudiție în domeniile umanistico-filosofice. De altfel, studiile sale filosofice urmate în Germania - licența și doctoratul în filosofie, finalizat în importanta dizertație despre „Legătura dintre liberul arbitru, conștiință, răsplătă și pedeapsă“, susținută la Berlin în 1895 (vezi vol. I de „Scrieri complete“, intitulat „Scrieri filosofice“, Buc., 1932) - l-au înarmat cu o concepție multilateral-integralistă asupra fenomenelor sociale și spirituale, y compris cele teologice, recte mozaice. El va acorda liberului

arbitru (cu determinare psihologică) un rol de seamă în conceperea acțiunii umane. În plan istoriosofic, va da precădere interpretărilor de sociologie și psihologie a popoarelor, relevând în dinamica istorico-culturală a lui Israel deopotrivă factori personalistici, antropo-geografici, etnologici, politici, culturali, religioși, economici, cât și factori „naționali“

III. TORA - O CARTE A CĂRȚILOR ȘI O CARTE A VIEȚII

J. I. Niemirower făcea parte din categoria acelor rabini și filosofi care nu se mulțumeau doar să studieze și să interpreteze Tora și Lumea (de altfel, vedea în Tora nu doar o Carte a Cărilor, ci și una a Vieții), ci și să le conjuge pe ambele spre ameliorarea oamenilor. De aceea, viața sa a fost străbătută de militantism: în 1890, începe activitatea sa de rabin modern la Iași, unde, pe lângă menirea esențială ce-i revenea, se preocupă și de crearea de societăți culturale, de societăți de asistență ș.a.m.d. În 1898, începe să depună activități sioniste (propagandă în secțiunile locale, intervenții la conferințe locale și în marile congrese internaționale). În 1898, primit în Bnei Brith, devine un militant de seamă pentru generoasele idei ale acesteia. În 1901, la Congresul comunităților, are trei intervenții majore: cu privire la abolirea jurământului „More judaico“, la care erau supuși evreii; cu privire la necesitatea organizării comunitare, locale și centrale; cu privire la importanța educației în spiritul moralei iudaice. După 1900 inițiază și participă la o seamă de

IV. MENIREA RABINATULUI ÎN CONTEMPORANEITATE

Urmărind, în „Ochire asupra istoriei rabinatului din Iași“, ca și în „Chassidism și Zadikism“, principalele tendințe dezvoltate în succesiunea generațiilor de rabini și țadikim, J. I. Niemirower ajunge să-și precizeze poziția despre

în determinările lor universale și locale. J. I. Niemirower aspira să fundamenteze o viziune integralistă (numită de el iabneistă) consonantă cu toate acele demersuri plurale în explicarea iudaismului de către acea Wissenschaft des Judentums practică de cele mai luminate minți ale Occidentului.

Problematicii Moralei iudaismului, văzută ca o chintesență a celor „trei T“ (Tora, Tanah, Talmud), dar și a devenirii mentalității evreiești - din cele mai vechi timpuri până la cele marcate, în modernitate de luminism și emancipare - rabinul-filosof Niemirower îi dedică o seamă de scrieri - articole, studii, monografii - dintre care cea mai importantă și utilă (poate chiar mai utilă astăzi) este cea astfel intitulată (și apărută ca atare), apoi inclusă în volumul I din „Scrieri complete“, respectiv „Scrieri filosofice“, care reunește, în afară de dizertația amintită și de lucrarea „Morala iudaismului“, următoarele studii: „Contribuții la filosofia istoriei evreilor“, precum și „Spiritul modern“, în care omul Mendelssohn și filosofia mendelssohniană sunt amplu analizate.

acțiuni pe linie de învățământ și organizare a corpului didactic evreiesc (conferințe, congrese), manifestă o preocupare deosebită pentru predarea iurului și istoriei evreilor.

Toate aceste activități vor fi amplificate după strămutarea sa la București, în 1912, ca Rabin al Comunității sefarde, apoi ca Șef Rabin al Comunității Evreiești din București (1920), Mare Rabin al Uniunii comunităților din Vechiul Regat (1921), președinte al districtului Bnei Brith, și multe altele. A fost un militant în U.E.P. și apoi în Uniunea Evreilor Români (U.E.R.). Din 1927, devine senator de drept în Parlamentul României. Este victima unui atentat antisemit în 1936, dar își continuă activitățile până în ultima zi a vieții sale prodigioase (nov. 1939). După cum se remarcă în presa vremii la moartea sa: „Cu erudiția și tactul său, precum și grație neobositei activități ce a desfășurat în toate direcțiunile, dr. Jacob Niemirower reprezintă, desigur, una din personalitățile covârșitoare ale Culturii mozaice“.

menirea rabinatului în contemporaneitate, valorificând cu precădere specia „rabinismului cultural“, caracterizată prin polivalența sacerdoțiului: „un rabinism care pune preț pe o activitate școlară și socială și care

transmite, în primul rând, cuvântul dumnezeiesc și omenească enoriașilor prin predici, discursuri și conferințe“ („Scrieri complete“, vol. 2, p. 101) - ținute în limba țării și axate pe teme de iudaism cultural în sensul cel mai larg.

O atare orientare era în consens cu extinderea tot mai largă a curentului hăskalist printre evrei și contribuia, prin feed-back, la întărirea acestuia. Misiunea rabinului modern, văzută pe multiple planuri, presupunea: să fie exponentul și simbolul religiozității culturale iudaice colectivității pe care o păstorește; să ducă o activitate largă de culturalizare iudaică; să vadă în școala israelită (în școlarizarea copiilor evrei, în general) o cale de transmitere organică a spiritualității religioase și laice; să aibă o concepție seculară asupra misiunii sale sacre; să-și facă tel din spiritualizarea enoriașilor săi. Rabinul modern trebuie să dezvolte, prin cercetare și hermeneutică, atât cultura iudaică religioasă, cât și pe cea literară, istorică etc. presupusă de acea Wissenschaft des Judentums, atât de prețuită în Occident.

ÎN LOC DE ÎNCHEIERE

În perspectivă iabneistă, curentul culturalizării iudaice reprezintă o condiție sine qua non pentru dezvoltarea la evreul modern a sentimentului identității sale naționale. Conștient în cel mai înalt grad de necesitate a punerii în operă a unei universități iabneiste în Ierusalim spiritual și milenar și unde să se reunească savanți laici și religioși, apti să mențină cota iudaității la mare înălțime, acordă moralei iudaice elaborată în spiritul acelei Wissenschaft des Judentums amintite un rol deosebit în fundamentarea oricărei activități inspirate de principiile fundamentale ale umanismului iudaic: unitatea genului uman; iubirea aproapelui; respectul vieții (viața ca valoare supremă); promovarea onoarei și demnității; toleranță religioasă; milostenie, caritate; cultul muncii; respectul și obligația față de adevăr; simțul modestiei și dreptății; al pudorii și curăteniei în moravuri, al ajutorării semenului și al credinței în Dumnezeu.

Principiile de mai sus stau la înălțimea moralei universale: unitatea genului omenească exclude orice soi de xenofobie, iar iubirea aproapelui, ca cel mai înalt ideal urmărit de ea, inspiră dreptatea, mila, toleranța și adevărul ca principale coloane ale edificiului moralei iudaice.

HARRY KULLER

HANUCA - Sărbătoarea luminilor

urmare din pag. 1

Eroi ai alternativei, ei n-aveau altă posibilitate decât să pună mâna pe arme. Când dușmanul îi amenința cu exterminarea și robia, ei n-au avut încotro. De îndată însă ce alternativa păcii a devenit reală, ei au transformat sabia în candelabru.

Două gesturi, două țeluri, două lumi. Când Antiohus pătrunde în Ierusalim, prima lui grijă este să stingă Menora. Furia sa se abate cu sete împotriva uleiurilor sfinte. Condiția victoriei sale el o știa prea

bine: nici o rază de lumină să nu mai dăinuiască acolo, pe muntele casei celei sfinte.

Când Iehuda-Macabeul eliberează orașul cel sfânt, nici el nu cunoaște altă grijă mai importantă decât aceea pentru aceleai uleiuri sfinte. El nu-și construiește un arc de triumf, nu se vrea ovaționat ca un mareșal victorios, nu caută pradă de război, n-are veleități de cuceritor. Cel dintâi gest ce-l face este exact cel opus celui făcut de Antiohus: Iehuda reaprinde Menora. El știe prea bine că lumina ei, și nu numai lumina ei,

asigură victoria idealurilor pentru care el a luptat.

☆

Seară de seară, după aprinderea lumânărilor Menorei de Hanuca, intonăm un cântec unic în felul său. Nu e un marș militar menit să evoce o victorie pe câmpul de luptă (Macabeii l-au învins și izgonit din țară pe Antiohus). Nu răsună accente triumfale care să preamărească forța, ci dimpotrivă. Nu sabia e simbolul, ci candela cu ulei.

E un cântec dedicat... rămășițelor. Rămășițelor de ulei.

Hanuca e mezinul sărbătorilor noastre. În calendarul nostru ea e „cea din urmă minune“ ce o prăznuim. E minunea ce se înnoiește în fiecare generație, căci „cea din urmă dintre minuni“ e una neîntreruptă. Se repetă veac de veac și simbolizează continuitatea noastră. La luminile Menorei visăm mereu aievea, visăm și luptăm, visăm și făurim noi minuni, care uimesc lumea.

„Cine studiază istoria evreilor și nu crede în minuni nu e realist“, spune un mare gânditor și conducător evreu.

(Din volumul Eșuri biblice, București, Editura „Hasefer“, 1992)

DECESE

După o lungă și grea suferință, la data de 13 august a.c. (17 Av 5755), s-a stins din viață, la vârsta de 87 de ani, cel care a fost ROSENBERG GYULA (IEHUDA BEN IAACOV), ultimul membru al acestei familii.

S-a născut la Beiuș, Județul Bihor, la 28 iunie 1908, într-o familie numeroasă de cefești. A fost un om de o înaltă conduită profesională și morală, un bun enoriaș; a fost, timp de 25 de ani, consilier al Comunității Evreilor din Oradea și mult ani lector din Tora la Templul din Oradea, bun cunosător al preceptelor religioase, corect și cinstit în tot ce făcea.

Fie ca amintirea lui să dăinuiască în vecii Nepotul și familia Leibovici Artur.

„ISRAELUL ESTE ZIDITOR DE PACE“

- Ce impresii v-au marcat mai puternic în primele momente ale contactului mentalității evreului din Diaspora, respectiv a evreului român, cu aceea a israelianului?

- În primul plan se situează emoția de a te afla în Tora Sfântă, țara strămoșilor tăi, siliți să trăiască aproape două mii de ani în Diaspora, tu însuși fiind un produs al Diasporei. Apoi, un sentiment de mândrie, de încredere și siguranță, văzând ce a fost posibil să realizeze poporul israelian într-o perioadă atât de scurtă, 48 de ani. Când te apropii de aterizare, Tel Avivul îți apare ca un oraș modern, construcții splendide, bulevarde largi, un furnicar de autovehicule...

Când ieși contactul cu orașele Israelului, chiar cu așezările mai mici, te impresionează ambientul strălucitor, mulțimea magazinelor, abundența și varietatea mărfurilor și, mai presus de toate, optimismul multilor oameni, mereu cu un zâmbet și o vorbă de duh pe buze. Se muncește mult și competent; mai sunt și neîmpliniri, dar încrederea în perspectivele Statului Israel este întremătoare și te simți bine.

- Cum arată realitatea israeliană în raport cu „imaginea” sa în lume? Se poate vorbi de o societate divizată sau nu? Care sunt esențialele probleme ce o frământă, „luminile și umbrele”? Se poate vorbi de o criză prin care trece? Și dacă da, care-i sunt cauzele?

- Depinde de cine și cum privești! În rândul oamenilor de bună credință, imaginea Israelului nu apare distorsionată. Și admirația pe care o au pentru Israel este pe deplin confirmată, când îți străbat orașele și vizitează monumentele, muzeele, când folosești mijloacele de transport, intră în magazine sau iau contact cu oamenii. Bineînțeles că sunt și răuvoitori care pun sub lupă disfuncționalitățile izolate, ce nu sunt caracteristice și nu pot fi generalizate. Consider că între realitatea pe care am avut prilejul să o dezvoltăm la fața locului și imaginea pe care am purtat-o în mine, există o perfectă suprapunere. Mi se pare că sintagma „societate divizată” nu este potrivită. Desigur, există opinii diferite, mai ales în privința desfășurării procesului de pace. Altminteri, nu ne-am afla într-o societate democratică, unde libertatea de exprimare a cetățeanului este o trăsătură caracteristică. Nu se poate vorbi despre „unitatea de monoliți”. Rezultatele alegerilor vorbesc de la sine despre o societate pluralistă. Ceea ce pot să afirm, îndeosebi după dramatica încercare prin care au trecut poporul israelian, evreii din întreaga lume și, mi-aș îngădui să o spun, chiar civilizația contemporană, prin asasinarea fostului premier, Yitzhak Rabin, z.I., este că atașamentul manifest al populației față de ideea continuării procesului de construire a păcii în Orientul Mijlociu este mai accentuat. Ar fi exagerat să vorbim, în această privință, despre o unanimitate, dar despre o imensă

Convorbire cu av. IULIAN SORIN,
secretar general adjunct al F.C.E.R.

majoritate, categoric, da. Este evidentă principala preocupare a israelienilor pentru asigurarea liniștii și securității lor, dorința de a avea granițe sigure și relații normale cu vecinii arabi, de a combate cauzele ce conduc la acte teroriste. Fără îndoială că pierderea unuia dintre cei mai proeminenți conducători ai Israelului a șocat conștiința întregului popor israelian, ținând cont mai ales, de circumstanțele în care a fost comisă odioasa crimă. Se simte pregnant conflictul dintre unii lideri politici. Dar nu cred că în momentul de față se poate vorbi de o criză a societății israeliene. Evoluția pe care am receptat-o m-a convins că liderii politici ai

recentele sale creații în limba română. Prezența mea a suscitât interes în rândul publicului originar din România și am fost solicitat de gazde să rostesc câteva cuvinte. După succinta prezentare a preocupărilor noastre actuale, le-am înfățișat conceptul de realismism inițiat de acad. dr. N. Cajal, președintele Federației Comunităților Evreiești din România, cum se traduce în practica noastră și efectele benefice.

Am făcut o vizită la ACMEOR, în Tel Aviv, unde, cu vervă și pasiune, Shlomo Leibovici Lais, președintele Asociației și Baruch Tercatin, secretarul ei general, mi-au înfățișat preocupările

FERESTRE DESCHISE SPRE ISRAEL

Inaugurăm noua noastră rubrică - „FERESTRE DESCHISE SPRE ISRAEL” - cu o convorbire la zi, despre Israelul atât de greu încercat prin moartea lui Yitzhak Rabin. Un Israel care și continuă atât drumul său către pace, un Israel care nu va abdica niciodată de la demnitatea sa tradițională și de la ferma sa ancorare într-un climat de democrație, într-o nobilă spiritualitate iudaică. Ceea ce a putut transcende, însă, conceptul propriu zis de interviu a fost centralitatea Țării Sfinte în conștiința fiecărui evreu, oriunde s-ar afla el, fapt ce a conferit acestei interferențe de gând și spiritualitate dintre evreii-români și cei israelieni, ceva din puritatea, emoția, rigoarea dialogului între cele două viori din „dublul” lui Bach.

Israelului, cu toate divergențele de opinii, au capacitatea de a depăși acest moment dificil și vor continua să aperse Israelul, militând pentru statornicirea păcii - și, cred, cu toată ființa mea, că vor izbuti să o facă. Israelul este ziditor de pace!

- Cum ați „fotografiat” neconvențional Aliaua română?

- Am venit în contact cu mulți israelieni originari din România și trebuie să vă spun că își afirmă dezinvolt apartenența la „tribul” evreilor români, au sentimente calde față de țara de origine și prețuiesc cultura în care s-au format ca intelectuali. De altfel, în Israel, apar numeroase ziare și reviste în limba română, apar cărți de poezie și proză în limba română, ai căror redactori și autori sunt israelieni originari din România, care cultivă și perpetuează limba română în Israel. Dar intelectualii originari din România se afirmă și în cultura israeliană. Și nu exagerez, dacă afirm că mulți dintre ei sunt stele cu o incandescență aparte pe firmamentul culturii israeliene.

Aflându-mă la Beer-Sheva, am fost invitat de Nathan Cohen, președintele „Hitahdut Olei Romania” din Neghev, să particip la o seară culturală în care, pe lângă aportul unei mici formații instrumentale, am avut plăcerea să-l ascultăm pe talentatul poet Shaul Carmel recitând câteva dintre

organizației, impresionându-mă cu numeroasele documente privind istoria evreilor din România și vasta bibliotecă în care sunt mii de volume tipărite în limba română, înainte ca și după al doilea război mondial, cărți în idiş sau ebraică tipărite în România în perioada interbelică. Ar fi util să donăm și noi cărți apărute recent în Editura „Hasefer”. Ţelul acestei asociații - de a menține vie amintirea bogatei activități pe diverse planuri a evreilor din România - este meritoriu și se cuvine sprijinit. Acești israelieni nu se jenează că sunt originari din România. Subliniez acest aspect deoarece mai sunt și unii, puțini, ce-i drept, care evită să-și declină apartenența la tribul evreilor români.

- Se poate pune semnul egalității între pace și sacrificii în Israel, fie la nivel colectiv, fie la cel individual? Fi, referitor la acest din urmă aspect, cum a fost receptată știrea asasinării lui Yitzhak Rabin, în planul vieții de zi cu zi a fiecărei familii israeliene?

- Mi se pare că nu trebuie ignorat faptul că acțiuni teroriste împotriva poporului israelian au existat încă de la începutul proclamării Statului evreu, dar cred că statornicirea păcii în zonă este de natură să amplifice speranța eradicării lor. Evident, pacea nu are numai prieteni, are, din păcate și dușmani, de o parte și de alta, care vor să

■ Împreună cu scriitorul israelian de limbă română, Shaul Carmel

torpileze procesul de pace. A ceda, ar însemna a face jocul adversarilor păcii. Curajul nu este numai apanajul luptătorilor pe frontul războiului. Curajul trebuie să se manifeste și pe câmpul de luptă pentru pace. Și pacea cere sacrificii. Acesta este prețul. Nu poate fi oprit terorismul renunțându-se la pace. Vestea asasinării fostului premier Yitzhak Rabin a produs consternare, indignare și o profundă tristețe. De pe fețele oamenilor a dispărut zâmbetul. Oriunde te aflai, în casele israelienilor, în instituții, pretutindeni, umbra tristeții se putea citi pe chipurile tuturor. În piețele publice, tinerii aprindeau lumânări, făceau Maghen David-uri din cutițele cu lumânări aprinse, vegheau nopțile să nu se stingă și le înlocuiau pe cele consumate; îi vedeai mângâind afixele cu chipul lui Rabin. Unii au scris poezii...

Semnificativ rămâne, însă, prezența masivă a populației, în majoritate covârșitoare tineri, la adunarea, după opt zile din Piața care poartă acum numele lui Yitzhak Rabin, dând expresie voinței poporului israelien de a urma calea păcii, de a susține eforturile ziditorilor de pace.

- Cum vedeți Israelul de mâine?

- Nu sunt un vizionar și, sincer să fiu, opinia mea se bazează pe ceea ce am văzut că este în stare să realizeze efectiv poporul israelian în industrie și agricultură, în comerț și transporturi. În știință, artă și cultură... Competitivitatea exporturilor israeliene pe piața mondială este mult apreciată, ceea ce duce la o continuă creștere a cererilor pentru produsele israeliene. Am convingerea că, odată cu scurgerea timpului, cu statornicirea păcii, Tora Sfântă va deveni din ce în ce mai frumoasă și Tora Făgăduinței va asigura, realmente, lapte și miere fiecărui locuitor al ei.

IULIA DELEANU

Scrisoarea domnului acad. Nicolae Cajal adresată celor ajunși la vârsta înțelepciunii, ne-a îndemnat să ne adresăm nemijlocit câtorva dintre acești oameni de deosebită valoare, exemple tonice pentru noi, prin verticalitatea, la propriu și la figurat, pe care o manifestă, purtându-și cu noblete ceea ce îndeobște e numit, în dicționare, senectute; ne-am adresat, deci, tocmai unor astfel de oameni, cu rugămintea de a ne încredința, fie și succint, câteva cuvinte de suflet, nu despre vârsta lor cronologică, ci spirituală, ca oameni care veghează, zi și noapte, asupra vieții celor din așezăminte pe care le conduc (î-am numit pe domniile prof. dr. doc. Marcel Saragea, directorul Căminului „Amalia și Șef Rabin dr. Moses Rosen” și pe domnul dr. Charles Crupariu, directorul Căminului „Martin Baluș, din Capitală), ca și pe cei care are grijă de hrana câtorva sute de evrei bucureșteni, domnul Alexandru Godeanu, directorul Restaurantului ritual al C.E.B.

Și-n am pierdut prilejul de a cuprinde și un gând exprimat de o evreică fără „îndatoriri” oficiale, pe nume Blima Rozner, de 93 de ani, așa cum am cunoscut-o, într-una din cele mai frumoase zile din viața sa, la Căminul „Amalia și Șef Rabin dr. Moses Rosen”. În momentul zilei sale onomastice sărbătorită în însăși familia acestui cămin.

Prof. dr. doc. MARCEL SARAGEA,
directorul Căminului „Amalia și Șef Rabin dr. Moses Rosen”

Una dintre preocupările majore ale regretatului Șef Rabin dr. Moses Rosen a fost crearea unui locaș modern, pus la dispoziția populației evreiești ajunsă la senectute. Pentru slăvita lui amintire pot afirma „cu mâna pe conștiință” că a reușit.

Scrisoare deschisă adresată de acad. NICOLAE CAJAL
tuturor celor ajunși la vârsta înțelepciunii

DE ZIUA DUMNEAVOASTRĂ (și-n toate celelalte zile ale vieții)

Unul din comandamentele Decalogului, „Cinstește, pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie bine și să trăiești ani mulți [...]”, fundamentează mentalitatea iudaică și asupra senectuții. Aceasta este și motivația scrisorii pe care domnul acad. Nicolae Cajal, președintele F.C.E.R., o adresează tuturor membrilor obștei noastre ajunși la acea vârstă a înțelepciunii, întodeuna prețuită de evrei, încă din timpurile antice, fiindcă, înainte de a exista judecători și, ulterior, regi, Adunarea Bătrânilor își avea ultimul cuvânt în toate problemele cetăților multiliniare lui Iudei.

Rândurile de suflet ale domnului acad. Nicolae Cajal, pe care le publicăm, nu fac decât să confirme actualitatea acestei idei.

„Am avut întodeuna un cult, născut din respect și admirație, pentru dumneavoastră, oamenii vârstnici. În primul rând, datorită educației primite acasă. În al doilea, ca medic. În această calitate, am înțeles ce capital biologic și intelectual reprezintă experiența dumneavoastră de viață, acumulată în timp. Totodată, mi-am dat seama ce deosebite există între vârsta biologică și cea cronologică, mai ales când, din 1977, mi s-a încredințat cinstea de a veghea asupra sănătății dumneavoastră. Mulți sunteți rămășițe ale Holocaustului, lipsiți de căldura unei familii. Tui să vă asigur că nu sunteți singuri, că vă bucurați de întreaga noastră încredere, de profundul nostru respect și, mai ales, de

infinita noastră afecțiune. Știu câtă sensibilitate se ascunde în suferințele dumneavoastră și fac apel la toți colaboratorii noștri să se poarte față de dumneavoastră cu delicatețea și înțelegerea pe care le meritați. Nu pot să nu amintesc aici prezența „Joint”-ului, care a avut, are și va avea un rol de cea mai mare importanță în alinarea suferințelor dumneavoastră, fapt ce se manifestă și prin incontestabilul sprijin acordat, în bună parte de „Joint”, tuturor celor ce beneficiați de asistență medico-sanitară, internați în cămine sau aflându-vă în atenția și răspunderea noastră, fie și locuind în cele mai îndepărtate colțuri ale țării. Sunteți cu toții ai noștri și dorim din inimă să o simțiți ca atare, cu atât mai intens acum, când tradiționala Hanukia, inițiată de regretatul Șef Rabin dr. Moses Rosen și continuată de noi, se apropie și ne apropie mai mult unii de alții.

De altfel, manifestările omagiale recente, cu ocazia împlinirii unor vârste respectabile, ale unor colegi, colaboratori și prieteni ce s-au dedicat de multă vreme vieții noastre comunitare, nu fac decât să adauge încă o floare buchetului de gânduri și cuvinte fierbinți pe care vi-l înmănez.

Vreau să știți că noi ne împlinim spiritual grație dumneavoastră, nu dumneavoastră - datorită noastră. Vă doresc, în continuare, ani buni și frumoși!”

Acad. prof. dr. NICOLAE CAJAL

BLIMA ROZNER,
93 de ani

„Simt că a meritat să ajung la 93 de ani, fiindcă nu sunt singură... fiindcă

trăiesc bucuria de a întâlni zilnic oameni apropiați, care mă întreabă ce mai fac... fiindcă văd zâmbetul copiilor noștri de la Talmud Tora și mă bucură cântecele lor...”

Cum să vă răsplătesc? Uitați-vă și la șalul acesta, lucrat de mine... Cui să-l dăruiesc mai întâi?... Toate mă fac să cred că am pentru cine și pentru ce trăi...”

Domnul dr. CHARLES CRUPARIU,
directorul Căminului „Martin Baluș”

De la o anumită vârstă, sunt mereu întrebat cum am reușit să rezist și să depășesc greutatea vieții.

Cred că numai dragostea și devotamentul pentru cei pe care-i avem în grijă ne dau putere... Așa cum au nevoie de hrană și de o medicație bună, incluzând ergoterapia, de oameni cu nevoie de o îngrijire spirituală, de informații despre viața politică internă și internațională, de emisiuni de televiziune, de felul celor recent introduse, prin cablu, de spectacole muzicale, realizate cu concursul unor actori de la T. E. S., de la teatre, și, desigur, de programe de suflet, în ebraică și idiş, ca cele oferite de formațiile coral-instrumentale ale Federației.

Toate acestea mă ajută să mă simt tânăr și-mi întăresc convingerea că adevărul despre senectute e unul optimist...

Domnul ALEXANDRU GODEANU,
directorul Restaurantului ritual al C.E.B.

Am reușit să ajung la vârsta aceasta, 85 de ani, aproape fără să observ scurgerea timpului, fiindcă am avut ceva important de făcut... O îndatorire majoră, dublată de una gospodărească, de fiecare zi: ca acei șapte-opt sute de evrei care iau masa la Restaurantul ritual să primească o hrană care să-i mulțumească și să fie adecvată sănătății lor. Dorința mea este să-mi îndeplinesc și mai departe, încă mulți ani, această îndatorire și să mă simt împăcat sufleteste că am făcut tot ceea ce se putea.

Intoleranța și fanatismul - la antipodul profilului moral și spiritual al poporului român

Din declarația președintelui
ION ILIESCU,

cu prilejul comemorării a 55 de ani de la
asasinarea lui Nicolae Iorga de către legionari

[...] Cu cincizeci și cinci de ani în urmă, Nicolae Iorga, una din cele mai proeminente figuri ale culturii române, a fost smuls de la masa de lucru, unde medita asupra destinului nostru, pentru a fi asasinat în mod barbar de o „echipă a morții”, ieșită parcă din întunecimile grotelor primitive. În aceeași zi a fost ucis și strălucitul economist Virgil Madgearu, lider al PNȚ, fost ministru în mai multe rânduri, după ce, cu o zi înainte, reprezentanții ai mișcării legionare, organizați în adevărate bande ale morții, au comis un adevărat masacru în închisoarea de la Jilava, asasinând 64 de persoane aflate în arest preventiv, între care generalul Argeșanu, fost prim-ministru, Victor Iamandi, fost ministru al Justiției [...], alți înalți demnitari și magistrați.

Ceea ce s-a întâmplat în zilele de 26, 27 și 28 noiembrie 1940 nu făcea decât să confirme faptul că legionarii au ridicat asasinatul la rangul de armă politică, de instrument al unei adevărate strategii a violenței și terorii [...].

Ororile și crimele din noiembrie 1940 au cunoscut o continuare sângeroasă în timpul rebeliunii legionare din ianuarie 1941, când această grupare de extremă dreaptă, în încercarea de a-și instaura puterea absolută, a dezlănțuit o violență fără precedent - soldată cu pierderi de vieți omenești din rândul românilor și evreilor, al civililor și ostașilor țării - statul român însuși aflându-se într-un moment de cumpănă [...].

Asasinatele din noiembrie 1940, care au îndoliat societatea românească, au dezvăluit fizionomia fascistă a mișcării legionare din România, extremismul ei violent, distructiv, intoleranța și fanatismul ei - caracteristici situate la antipodul profilului moral și spiritual al poporului român, popor recunoscut pentru toleranța sa, pentru spiritul său rațional, cumpătat,

iubitor de pace și concordie [...].

Din păcate, ca și în alte perioade de răscruce ale civilizației moderne, și astăzi sunt din nou vehiculate idei extremiste, xenofobe și antisemite, care amintesc de cele din trecut. Unii își propun chiar

55 de la asasinarea lui Nicolae Iorga

programatic reabilitarea mișcării legionare, căutând să inducă în eroare tineri debusolați, așa cum s-a întâmplat și în perioada interbelică [...].

Legământul tuturor forțelor politice responsabile ale țării, pactul pe care trebuie să-l convenim cu toții, învățând din lecțiile dureroase ale istoriei noastre, nu poate fi decât acela de a proteja libertatea oamenilor și dreptul lor la opinie. În cadrul statului de drept, pentru a nu permite ca evenimente tragice precum cele pe care le comemorăm azi să se mai repete vreodată, în vreun fel, pe pământ românesc.

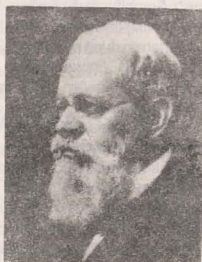
■ La Oxford, cu prilejul decernării titlului de Doctor Honoris Causa (1930)

TREI CĂRTURARI EVREI

„CUM RAREORI SE GĂSESC PE LUME“,
în viziunea lui Iorga

● GASTER -
„O învățătură
de
înțelepciune
și nobleță
pentru
coreligionarii
și conaționali
săi...“

„...dr. Moise Gaster aduce înainte, pe lângă amintirea unei opere care nu va putea să fie uitată și amănuntele[...] raporturilor pe care răposatul, plecat senin la vârsta patriarhilor evrei, cu care amăna la înfățișare și la mentalitate, le-a avut cu România și poporul românesc. El merită să fie rechemat în minte și formează o învățătură de înțelepciune și nobleță pentru coreligionarii și conaționali săi...“

...Scos din țara nașterii sale, a blăstămat-o el, a urmărit-o cu ură?...“

Deloc. Și-a dus în exil comora de manuscrise din care a scos o vestită Crestomatie și materialul unei Istории a literaturii românești [...] a venit după război ca să îndemne pe ai săi la patriotism și a murit mergând să facă la Oxford o conferință despre scrisul nostru“

● TIKTIN -
„acela care
căuta să
deslușească
tainele
alcătuirii
graiului
nostru“

„Acum vreo cincizeci de ani a răsărit la Iași un om cum rareori se găsesc pe lume. Străin, Evreu, de familie rabinică, născut în Silezia, el nu venise în capitala Moldovei... pentru a face avere. Dimpotrivă, tot ce avea era în stare să piardă...“

A rămas așa de sărac, încât nu știa să-și caute o pâine. Unii știau că e mare învățat - și era. Câte unul putea să-și deie samă și cât interes real avea pentru noi acela care căuta să deslușească tainele alcătuirii graiului nostru. Puțini mai descopereau încă un lucru: ce onest, loial, modest și bun era acest pribeag...“

În ciuda lui, care nu făcea nimic pentru

aceasta, i-a venit faima de filolog vestit. A acceptat-o cu supunere, cu jenă chiar. Pregătea un Dicționar al limbii noastre, care e un monument de muncă și inteligență... Și, după ani de trudă, regimul nou l-a dat afară pentru că se întâmplase să n-aibă părinți creștini. Din adâncă lui mizerie o singură dată s-a ridicat un glas de apel; nu s-a putut face nimic, și el a tăcut...“

De hrănit pe cel din urmă din muncitori nu l-am putut hrăni, dar a-l uita ne împiedică, pe toți. opera lui“

● GHEREA -
„cartea lui
[...] e un
juvaer pentru
literatura
noastră...“

„Gherea e un înainte mergător, unul din oamenii acela care, cheltuiind mult talent și întrebunțând muncă stăruitoare, izbutesc să deschidă calea unui nou gen literar. Odată munca aceasta făcută, cei ce vin mai târziu au drumul mai ușor și condeul mai slobod... Începătorul unui gen trebuie să-și facă el singur o limbă ad hoc, să-și adune pământul sub picioare. La noi fost-a până acum vreun om de talent în critica științifică? Din nenorocire, nici unul. Când Gherea a luat în mână condeul, el a trebuit să suplinească această lipsă de umealtă științifică...“

...volumul întâi al Studiilor critice, ale mult talentatului nostru critic, sunt un monument literar... Ele deschid un drum nou, inaugurând critica științifică la noi... Cartea lui Gherea e un juvaer pentru literatura noastră așa de săracă și fără de viață“

Din mesajul lui NICOLAE IORGA
către Adunarea de la Alba-Iulia
(1 Decembrie 1918)

„În clipa când ceea ce au urmărit
trudele și suferințele voastre de mucenici
timp de atâtea sute de ani ajunge a fi un
crez, de biruință, lăsați să vie către voi și
înduioșatul glas al cuiva care o viață a
urmărit pas cu pas fiecare din aceste
siliși și dureri și s-a împrietenit în gândul
său cu toți aceia dintre voi care, ca și
dânsul, au muncit și au crezut...“

Zece reflecții ale marelui istoric despre conviețuirea interetnică

● „Noi ne iubim națimea, știm ce e a dat națimea în istorie, dar a așeza pe cei care nu sunt români de origină într-o situație inferioară este cu desăvârșire nedrept“.

● „Viața unui popor este neconținut amestecată cu viețile celorlalte, fiind în funcție de dânsule și învrăjbind neconținut viața acestora“.

● „Să nu îndușmănim! Să nu învrăjbm naționalitățile prin ațărări și ofense nemeritate. Dintre toate luptele lăuntrice dintr-un stat, singure cele politice sunt binevenite, căci ele progătesc progresul. Luptele naționale, ca și cele religioase, sunt dezastruoase“.

● „[Biblia] ...într-însa, ceea ce e în multe privințe nou și, în totalitate - mare, e umanitatea care pătrunde această operă. O umanitate deosebită de cea eleno-latină... E o umanitate pasionată, uneori desperată, de atâtea ori adânc duioasă...“.

● „...e bine să se întrebe «fasciști de la Iași» ce au făcut ei pozitiv pentru nație ca să aibă dreptul să militeze negativ contra altora, angajând nația în acțiunea lor?“

● „Atâtea oameni politici francezi, italieni au avut un rol covârșitor în rosturile naționale, deși erau evrei. Oare evreul Daniele Manin

n-a fost șeful revoluționarilor venețieni de la 1848 și omul cel mai venerat în orașul său?“

● Astăzi evreii reprezintă o parte din intelectualitatea epocii noastre și nu pot, pentru nici o considerație, să fie excluși din viața societăților omenești... toate forțele ni sunt necesare...“

● „Nu pot să am, în calitate de istoric, de cunoscător al culturii universale și de creștin, decât respect pentru partea pe care vechiul popor evreu a dat-o civilizației lumii și religiei celei mai răspândite astăzi“.

● [Juliu Barasch, Tiktin, Gaster și Șăineanu] ...au fost oameni de mare merit și au adus servicii nației, dând într-o lungă viață mari dovezi de noblețe sufletească“.

● „Evreii [din America] mi-au fost o surprindere... Bogați și săraci, ei pomeneau țara, se informau de dânsa, o așteptau față de ceilalți americani și unii aveau situații universitare care le dădeau autoritatea trebuitoare pentru aceasta. Se apropiu de românii de sânge, îi ajutau cu bani, în condiții pe care nu le-ar fi găsit altuia [...] Fostii soldați luau poziție înaintea drapelului și la sunele unui imn care avea răsunet în sufletul lor“.

Culese de EVELIN FONEA

Ianuarie-februarie 1930

VIZITA LUI NICOLAE IORGA ÎN STATELE UNITE ALE AMERICII

„Doamna și domnul Nicolae Iorga au sosit la New York în 27 ianuarie 1930, cu vaporul „Roma“, iar însuflețirea cu care au fost primiți - așa cum consemnează în epocă prestigiosul ziar al americanilor de origine română - a întrecut toate așteptările. Încă pe vapor (domnul Iorga) a fost întâmpinat de delegați români-americani și evrei-români. Inspectorul de emigrație, domnul William Feder, l-a întâmpinat într-o limbă perfect românească, deși se afla în America de 30 de ani. Întrebat de ziaristi despre agitațiile studențești din România, profesorul a răspuns: «Sunt absolut împotriva oricărui fel de agitație. Țara noastră are nevoie de liniște și cultură. Liniște pentru a avea cultură și cultură pentru a avea liniște»“.

Reinsernd această relatare în articolul „Iorga și românii americani“ (apărut în calendarul ziarului „America“, New York, 1985), domnul George Crișan, autorul acestui articol, evidențiază câteva aspecte mai puțin cunoscute:

Dr. W. Filderman a trimis un apel la „United Romanian Jews of America“, spre a-l recomanda pe Iorga evreilor-români americani, în care spunea că „Iorga este un mare om de știință. În ultimul timp, ca om politic și ca rector al Universității, a condamnat învrăjbierea și s-a rostit cu toată autoritatea contra sistemelor propagate de falși profeti puși în slujba întinericii și a instinctelor josnice“.

Filderman își exprima speranța că Iorga va fi bine primit de evrei-români din America. Programul vizitelor a fost aranjat cu mult tact și înțelepciune. El a vizitat bisericile ortodoxe, unite, baptiste și temple evreiești.

Filderman nu s-a înșelat. Revenit în țară, Iorga a vorbit cu entuziasm despre evreii români din America. În același timp, Iorga se declară împotriva acțiunilor huliganice, atitudinea sa concretizându-se atât în articole și declarații făcute presei, cât și în interpellări adresate guvernului de la tribuna Parlamentului.

TEODOR WEXLER

DIMITRIE GUSTI - o conștiință a timpului său, un creator de conștiințe

În diferite notații autobiografice („Autosociologia unei vieți”), în memorii, precum și în unele lucrări cu caracter științific, Dimitrie Gusti (1850-1955) își exprimă, în repetate rânduri, poziția sa umanistă, tranșantă, precizând că, în orice condiții, conceptul de om al științei include obligatoriu criteriul moralității. Această idee o va însuși și elevilor săi, printre care îl amintim pe sociologul Petre Andrei, care a afirmat cu consecvență, în spiritul lui Gusti, că „ura... e negativă, ea distruge valori...”. Fără a uita, însă, că tocmai în momentele critice „ies din ascunzișuți toți oamenii generoși” (I. Suchianu), autenticii patrioți. Bun prilej pentru a aminti întreaga pleiadă de personalități care au format școlile sociologice de la București, Iași și Cluj (Tr. Ilereni, Petre Andrei, M. Ralea, Virgil Bărbat, V. Goldis, Eugeniu Speranția) și pentru care umanitatea a constituit o forță activă, având la bază iubirea între oameni, ceea ce iubire creatoare, producătoare de valori. Și revenind la Gusti...

Conexiunile internaționalist-umaniste care se găsesc la originea genealogiei sale, au creat o atmosferă favorabilă „a libertății, a criticii și a lipsei de orice prejudecată” (s.n.)... O atmosferă, o influență spirituală în fapt - afirma însuși Gusti - „caracteristică vieții mele și care s-a păstrat în internaționalismul activității, prieteniei, studiilor și realizărilor mele...”. O confesiune și o profesie de credință ce explică în fapt întreaga-i existență, întreaga activitate științifică a omului de știință și cărturarului Dimitrie Gusti.

Semănător de idei nobile, într-o „umanitate neliniștită”...

...Gusti a susținut că „omul este născut a (se) ridica, nu a coborî”, crezând în apropierea dintre semeni, încadrându-se în marea mișcare umanistă. Pentru aceste valențe, Dimitrie Gusti, ca și alte personalități democratice ale timpului - care au respins în epocă orice compromis și capitulare - a fost pus pe lista intelectualilor incomozi, „care trebuiau exterminați”. Sub regimul dictatorial legionar și antonescian am suferit toate rigorile dezlănțuite de ele, fiind declarat dușman al acestor regimuri... Am figurat pe lista celor ce trebuiau să fie înlăturați din universitate pe motivul că eram democrat și deci dușman al regimului”. I se intențeau procese, se iau măsuri samavolnice împotriva sa, dar toate acestea, mărturie a el, s-au lovit de rezistența sa dărză, pornită din convingerea că „regimul hitlerist, în general, și cel legionar și antonescian, în special, nu pot fi de durată”. În amintirile sale, în unele aprecieri, Dimitrie

Gusti se referă, cu respect, la Germania marilor spirite, a adevăratei civilizații, care l-a dat pe Bach, Haendel, Beethoven, Lessing, Herder, Goethe, Heine, Schiller, Holderlin, pe Kant, Fichte și Hegel, atingând culmile de înălțare a spiritualității mondiale și apogeul culturii germane”.

Dramatismul „fenomenului Hitler”...

Cu consternare și repulsie, Gusti nu uită de Germania lui Hitler, de teoria ultranaționalistă a rasismului. „Am cunoscut două Germanii, una amabilă, studioasă, pacifică, creatoare - alta crudă, militară, agresivă, guvernată de o minoritate brutală, fără scrupule și interesată”. A studiat și a meditat „pe viu”, în perioada în care a conferențiat la unele universități germane, asupra „fenomenului Hitler” și a acțiunilor barbare, antisemite, inclusiv „antisemitismului agresiv” al ziarelor, al nenumăratelor broșuri și volume de

social [...] l-a dat pe Hitler, un impostor, exponentul celei mai criminale xenofobii, care „avea semnificația emblemei hidoase a unor crime inexplicabile și a trinității - dominare, exterminare și servitute” (Opere, vol. V, 1971). Pentru a-și justifica asasinatelor, pornirile criminale, el, Hitler, „zeul morții” (cum l-a caracterizat în doar două cuvinte Dimitrie Gusti), cel ce a negat în permanență umanitatea, realiza un ignobil dresaj al auditoriului, repetând până la demență „evrei, evrei, evrei... germani, germani, germani... patria noastră scumpă și mare, patria noastră mare și scumpă...”, stereotipii, o justificare cu sânge rece a unor porniri criminale... Cum să uiti toate acele lagăre ale morții: „Oradour, Lidice, Buchenwald, Dachau, Maidanek, Mauthausen [...]”, cuptoarele crematoriului, momente de groază când femeile și copiii sunt despărțiți uni de alții, pedepsele, foamea, bătăile, loviturile cu cravașe, plecarea la

contribuția acestora la dezvoltarea științei și culturii. Atitudinea lui este specifică intelectualității românești democratice, „nefinc - cum mărturiea el - adept al rasismului sub nici o formă”. A rememorat, în acele pagini autobiografice, întâlnirea pe care a avut-o, la Universitatea din Princeton, cu Albert Einstein, „alungat de naști”, cea cu Niels Bohr la Philadelphia, la o conferință unde a formulat „principiul complementarității”. S-a referit la discuțiile și întâlnirile cu opera lui Bergson, amintind de discursul acestuia ținut la „Académie des Sciences Morales et Politiques”, în care susținea necesitatea luptei civilizației contra barbariei, a barbariei Germaniei; s-a referit la Marc Bloch, arestat în 1944 și împuscat în același an, la Maurice Halbwachs, profesor de sociologie la Sorbona, care a murit la Buchenwald. Acestora și altor victime nevinovate „ale sălbăciei degradate naziste și martiri ai rezistenței universitare franceze...” avea să le aducă un omagiu - la al XIV-lea Congres internațional de sociologie, ținut la București, în 1948.

În om trebuie să renască umanul...

Cu respect și considerație, amintește atitudinea rectorului Universității din Leipzig, Felix Krueger - figură reprezentativă a psihologiei germane - care a refuzat să-și retragă afirmația că Heinrich Hertz a fost un genial om de știință, pe motivul că ar fi fost evreu și că un „evreu nu poate fi «prin definiție» genial”. Profesorul german a înfruntat opiniile, atitudinile studenților hitleriști, socotindu-le huliganice și a continuat să insiste asupra valorii descoperirilor lui H. Hertz, „genialul Hertz” (Opere, vol. I, 1971). Sociologul român îi va condamna pe provocatorii acestui incident rușinos, amintind în spiritul lui Herder (în „Idei pentru o filosofie a istoriei umanității”) că toate rasele formează „o singură și aceeași specie a genului uman...”. În om nu e ceva mai sublim decât umanitatea.

În neuitatele sale prelegeri ținute în fata studenților, sociologul Dimitrie Gusti a încercat să clarifice și unele probleme legate de apariția religiei monoteiste, care, sublinia el, are începutul în iudaism: „Întregul monoteism istoric este cuprins în cele cinci cărți ale lui Moise”. În același context, el a evocat etica iudaică, subliniind că aceasta are la bază „un cod de reguli morale, juridice și politice”, care a ajutat la supraviețuirea poporului evreu.

Despre opera lui Gusti, desigur, vor vorbi specialiștii... În ceea ce ne privește, confrunțați cu un vast material de viață, am spusic doar momente despre Omul Gusti și Umanitatea sa, despre țara morală a acestei conștiințe formatoare de conștiințe.

EVELIN FONEA

● Umanitatea, scria Dimitrie Gusti, se creează și se recrează continuu „prin oameni care trebuie să fie (și să rămână) oameni...”.

● „În om nu este ceva mai sublim decât umanitatea...”.

● „Omul este născut a (se) ridica, nu a coborî...”.

*

Acestui emblematic Dimitrie Gusti, model de spiritualitate, om de aleasă cultură, întemeietor de școală, personalitate de notorietate mondială, îi aducem și noi, prin aceste gânduri de suflet, îndreptățitul elogiu.

propagandă, explicând acest fenomen „ca o manie de persecuție sălbatică”. Convinș că antisemitismul ucide orice sentiment moral, se referă la faimoasa „carte de căpătâi” național-socialistă „Mein Kampf” ca la o plată și superficială lucrare cu extrase din discursurile unor cunoscuți antisemiți. În luările sale de poziție, Dimitrie Gusti a incriminat „fenomenul Hitler”, care, sublinia el, a oferit omenirii „muzeul groazei și al suferinței, muzeul faimoaselor lagăre de exterminare din Auschwitz (Oswiecim) și Birkenau...”, unde hitleriștii „au gazat și ars peste 4 milioane de oameni în instalații de omucidere savantă ridicată la rangul de sistem... câmpurile și pădurile unde se plimba Goethe au fost transformate într-un loc [...] de ucidere brutală a omului: la câțiva kilometri de casa lui Goethe s-au ridicat, un secol mai târziu, crematoriile fumegând de la Buchenwald...”. Acesta Germania bolnavă

muncă, moartea, gesturile cele mai simple ale unei vieți oribile”. Amintim faptul că Dimitrie Gusti pomenise filmul „La dernière étape”, realizat de „Wanda Jakubowska în locurile suferințelor sale proprii. Mare și patetică mărturie! Ca omagiu martirilor din Auschwitz, în câmpul de femei... scene de tortură... crematorii monstruoase, unde ardeau oamenii”. Un cutremurător rechizitoriu făcut unei barbarii fără precedent în istoria omenirii, din care răzbate speranța marelui sociolog în acel tribunal, numit istorie, care trebuie, e dator să judece aceste fapte criminale, să le condamne în numele celor nevinovați jertfiți, o rememorare avertisment.

În acele vremuri tulburi, când cunoscuți ai săi îmbrățișau ideile legionare, ca un nedemn sprijin pentru cariera lor, Dimitrie Gusti a evidențiat meritele unor evrei, personalități de seamă ale culturii universale și românești,

„DIMITRIE GUSTI ȘI ȘCOALA SOCIOLOGICĂ DE LA BUCUREȘTI, ÎN CONTEXT NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL”

Din amplul program al recente sesiuni științifice, din 23. XI. 1995, organizată de Fundația „Dimitrie Gusti”, am reținut - ca fiind de un deosebit interes pentru cititorii revistei - comunicarea privind cercetările și opțiunile sociologiei fundamentată de acest mare savant, în delicata problemă a conviețuirii interetnice.

„Pentru Gusti, sociologia era știința Națiunii sau era de fel: Citați: «Sociologia, pentru na a fi abstractă, trebuia să se constituie, în primul rând, ca Știința a Națiunii» [...]». Gusti n-a promovat nicicând o atitudine de marginalizare sau excludere a minorităților etnice din corpul națiunii. Dimpotrivă, în cercetările concrete, se interesează îndepărate de populațiile concloitoare - de etnografia, demografia, psihologia, economia și imagologia lor - toate, cu ponderea dată în „balanța interetnică locală”. În inedite „Școli monografice de la București”, unele aflate la Muzeul Satului sau la Institutul de Etnografie și Folclor, există un material documentar relevant în acest sens, din păcate încă neexploatat. Dar cea mai pregnantă

dovadă în materie este, poate, cea monumentală „Enciclopedie a României”, concepută în spirit gustian și în care Națiunea - organizarea ei etală, economia și administrația ei (din pacate, volumele despre Cultură și Personalitate, deși lucrate, nu au mai apărut) - nu poate face abstracție de naționalitățile ei”. În afara capitolelor dedicate geografiei, istoriei, stării demografice, psihologiei, dimensiunilor democrației române, Gusti include în paginile Enciclopediei, în cadrul descrierii cultelor

națională și, de ce nu în cultură (un volum în curs de apariție, „Contribuții ale evreilor din România în cultura și civilizația țării”), UNESCO. 1995, demonstrează fără drept de apel) a constituit un temei, pentru numeroase ideologii politice și sociologice extremist-naționaliste locale, pentru vehicularea unei așa-zise probleme evreiești, careia i se dădeau diverse „soluții” nedemocratice și nesociologice [...], de la vexațiuni și marginalizări preconizate până la excluderea din viața socială

reprezentant al ideologiei liberale, ca St. Zeletin, „punea în evidență [...] utilitatea evreilor în corpul economic național. Chiar și poporanismul, ulterior, fărănsismul promovau idei moderate în chestiune. Pe filiera așa-zise sociologii naționaliste, mai ales, în varianta lui A. C. Cuza, sau dezvoltat, însă, acele tendințe extremist culminate în ideologiile de extremă dreapta care militau pentru excluderea evreilor din corpul național, ceea ce, parțial, s-a și întâmplat între anii 1940-1944: și nici chiar atunci realitatea obiectivă n-a permis «aplicări radicale», de tip legionar, în materie. O recunoștea chiar și adeptii ideologiilor naționale sau ai «sociologilor naționali» (sintagma nu este contradictorie), pe care gustismul n-a conținut să-i combată în efortul său de a le depăși. Căci gustismul nu putea accepta, din principiu, reforme sociale nefundamentate pe realități. Principiul realității este, poate, partea cea mai perenă din teoria și metoda gustiană”.

În spiritul acesta din urmă, trebuie remarcat faptul că metoda monografică a fost practică având la letre de intelectuali evrei, membri ai Societății „Julius Barasch”, prin alcătuirea unor chestionare răspândite în toate comunitățile din țară, prevăzând întrebări referitoare la aproape toate „cadrele” și „manifestările” prevăzute în schema gustiană, în vederea alcătuirii unor monografii ale tuturor obștirilor evreiești din România: istorie, ocupații, stare materială și morală, etnografie, folclor, instituții comunitare, etică, moravuri, caracterologie de grup, spiritualitate, lideri etc. Aceste monografii, realizate pe baza îndrumărilor sau amintite, au apărut, parțial, în publicațiile evreiești, în perioada 1890-1940 sau se află în arhivele comunităților.

„DIMITRIE GUSTI ȘI PROBLEMA NAȚIONALĂ”

- fragmente din comunicarea prezentată

de acad. NICOLAE CAJAL și HARALAMBIE CULEA (H. KULLER) -

naționale și minoritare din România, un „subcapitol intitulat „Cultura mozaică”, caracterizându-l la modul general, punctând originea lui și a enoriașilor săi în România, cum și organizarea culturală și comunitară a minorității evreiești”, analiză realizată „cu obiectivitate și acuratețe, fără idei preconcepționale sau schițări de „soluții” extremiste la o așa-zisă problemă evreiască, atât de dezbătută în epocă. Dimpotrivă, Este chiar apreciată pozitiv cea parte a evreimii care înțelege să fie și să rămână dezbăcută de orice pretențiuni naționaliste evreiești”.

Deși nu este menționată expres, contribuția evreilor în domeniile sănătății, organizării sociale, legislației, armatei, industriei extractive, metalurgice, electrotehnice, ceramicii, sticlăriei, lemnului, textilelor, pielăriei, alimentației, chimiei, în comerț este documentat și irrevocabil reliefat.

„Desigur, acest loc și rol al evreilor în economia

realizată între anii 1940-1944. Dar, profund democrat, umanist și realist, Dimitrie Gusti nu ar fi putut subscrie nicicând la asemenea soluții. El preconiza cunoașterea „populațiilor concloitoare”, chiar și a „minorităților care pot avea și tendințe proprii de realizare, misiuni specifice”, pentru a le aduce într-un consens salutar cu scopurile națiunii”.

Vasele comunicante existente între „Socios și Etnos”, între „Omul social” și cel „național”, semnul echivalenței între națiune și unitate socială, între etica idealului național și progres social sunt ferm conturate în lucrarea sus-menționată.

De altfel, ideile lui Dimitrie Gusti în problema națiunii nu erau singulare în epocă. Sunt cunoscute principiile „curentului junimist-conservator, care, prin pana unor P. P. Carp, Titu Maiorescu, C. Radulescu-Motru, chiar și S. Mehedinți, excludau viziunea extremistă a Statului etnic”. Și un

„Sunt un evreu din Moldova...”

Urmare din pag. 1

apoi într-o sinagogă. Firește că acest episod mi-a marcat, deopotrivă, copilăria și adolescența, știind bine că sunt evreu. Dar, totodată, trebuie să mărturisesc că debutul meu literar se datorează profesorului Gheorghe Mărgărit, fost asistent al lui George Călinescu la Universitatea din Iași, inițiatorul și sufletul unui remarcabil cenacul literar botoșănean. Citeam enorm, mai ales cărți împrumutate de la Biblioteca Municipală. De câte ori mă gândesc la anii aceia, revăd imaginea minunatului om de carte Colombița Blumenfeld, care-mi împrumuta cărți cu brațul. Atunci am început să citesc colecțiile integrale ale revistelor „Convorbiri literare” și „Viața Românească” și nu cred că greșesc dacă spun că inițiativa de a scrie cărți despre Titu Maiorescu, Constantin Stere, ca și monografia „Vieții Românești”, chiar de atunci au început să capete contur.

- A existat și pentru dvs., ca pentru toți intelectualii generației căreia îi aparțineți, un timp al elanurilor și unul al deziluziei sociale. Cum ați reușit să supraviețuiți într-o lume văzută la negativ?

- Am găsit lecuri în studiu, în scris. Student la filozofie fiind, în București, am trăit un moment de bucurie când am căpătat permis de intrare la Biblioteca Academiei. Mi-am dat licența cu teza *Gândirea românească la mijlocul secolului al XIX-lea*. Debutul meu publicistic, în 1956 (devenisem redactor la E.S.P.L.A.), a fost o cronică despre o ediție Ion Ghica. De altfel, din 1981, în o cronică a edițiilor în „România literară”. În 1962, am scris prima carte, *Junimismul*, care a apărut abia în 1965. Fusesem

dat afară de la editură, în acest răstimp, din motive de dosar. Atunci am scris - ripostă sau supraviețuire, cum vreți s-o considerați - încă două cărți, *Falansterul de la Scăieni și Țărânsul*. Preocuparea mea constantă a fost și a rămas studiul curentelor de idei din cultura românească. Am închinat câte o monografie fiecăruia dintre aceste curente: *Semănătorismul, Junimea și Junimismul, Poporanismul, Țărânsul, Curentul cultural de la „Contemporanul”*. Am studiat cu aceeași pasiune viața cugetătorilor care au întemeiat aceste curente, dedicând câte o carte (o biografie) unora dintre ei: Constantin Dobrogeanu-Gherea, Titu Maiorescu, Constantin Stere. Am urcat în timp și am studiat fenomenul cultural interbelic. În 1980, am publicat volumul *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*. Despre anii '30 nu se putea scrie atunci cu probitate și conștiință, așa că mi-am amân timer proiectul, dar nu l-am abandonat. L-am reluat în septembrie '90 și, după o muncă adâncită de trei ani, am scos recenta mea carte *Anii '30 - extrema dreaptă românească*.

- Ați putea face o comparație între manifestările antisemite ale anilor '30 și cele actuale, pornind de la volumul sus-amintit?

- Am studiat, într-adevăr, pentru elaborarea lui înfruntările de idei din deceniul al patrulea al secolului nostru și, firește, n-am putut ocoli fenomenul antisemit. Vreau să menționez că am citit toată presa de extrema dreaptă din acea perioadă, puternic colorată de antisemitism, fără nici o stare emoțională. Am citit-o rece, profesional, interesându-mă să reconstituiesc fenomenologic această stare de spirit și să-i explic, pe cât

se poate, cauzalitatea. E posibil că asta mi-a adus și un mic avantaj. Nu mai citesc azi publicațiile antisemite care apar, fiindcă nu pot spune nimic nou. Totul a fost spus și e greu de adăugat ceva nou chiar și în acest plan al extremismului antisemit. Cred că domnul acad. Nicolae Cajal are dreptate când afirmă că azi, în România, nu există antisemitism, ci antisemii. Dar dacă privim nu doar la ce se întâmplă în România, ci și în țări vecine, foste comuniste, unde au loc manifestări antisemite fără a prea exista evrei, suntem nevoiți să constatăm prezența unui paradox nebanuit, reprezentat prin formula, devenită curentă, a antisemitismului fără evrei.

- Această stare de lucruri v-a determinat să deveniți director al Editurii „Hasefer”?

- De aproape un an de zile, domnul acad. Nicolae Cajal a stăruit pe lângă mine să mă ocup de activitatea Editurii „Hasefer”. Am acceptat s-o fac ca o datorie morală: aceea de a prezerva contribuția spirituală a evreilor obștii noastre în cultura românească. Am vrea, e vorba de mine și de colectivul redacțional al editurii, s-o punem în valoare, lăsând posterității, și pe această cale, o mărturie despre prezența evreimii din România în cultura țării.

- Credeți că acordul între valorile iudaice și valorile românești, promovat de politica actuală a Federației, poate duce la confuzia între conceptul de integrare și acela de asimilism?

- Nu poate fi vorba de nici o confuzie. În ce mă privește, sunt, așa cum, de altfel, ați intuit, adeptul lui Mihail Sebastian: sunt un evreu nu de la Dunăre, ci din Moldova și patria mea este literatura și cultura română.

HENRI ZALIS - laureat al Premiului Academiei Române

Tradiționalele premii ale Academiei Române au fost acordate, în acest an, unui număr de peste 150 de personalități de primă mărime ale artei, culturii și științei. Premiile au fost înmânate de către ministrul învățământului, domnul Liviu Maier, alături de el fiind și domnul „Nicolae Iorga”. Printre noii laureați, s-a numărat și cunoscutul istoric și critic literar, reprezentant de seamă al obștii noastre, scriitorul Henri Zalis, pentru lucrarea *Tudor Vianu. Apropieri, delimitări, convergențe*.

Felicitându-l din inimă pentru premiul care i-a fost acordat, promitem, totodată, cititorilor noștri să prezentăm pe larg, în curând, câteva dintre cele mai importante lucrări - inclusiv a studiului despre Tudor Vianu - ale distinsului om de literă (și apropiat colaborator al revistei), domnul Henri Zalis.

DUBLU CONCERT CORAL

Recentul concert, dublu concert, în fapt (din 3/XII/1995) al Corului B'NEI MILU, al Comunității Evreilor din Brașov și, respectiv, al Corului de tineret TALMUD TORA, al Comunității din București, ar îndreptăți - este un prim elogiu - o amplă cronică de specialitate, nu un laconic „cursiv”, și analiza calificată a unui muzicolog, nu o simplă relatare de presă. Pentru prima oară s-ar putea vorbi de structura și profesionalismul acestor două formațiuni corale, în vizibil progres, și mai ales de programele de bună calitate cu care s-au prezentat. Formația brașoveană: ADAMA, KIMITON, AL KOI EILE, ȘALOM, ȘALOM RAV, ȘIM ȘALOM, ODU LADONAI, VAHAVIOTIM, KIHOM HAIENU, HALELUIA, POTPURIU DE CÂNTECE IDIȘ, formația din București: ȘIR LAȘALOM, OMDOT, AȘREI, VEL YRUŠALAIM IRHA, RIBONO ȘEL OLAM, LAZMAN HAZE, AKOL PATUAH, IAC-AȘA, ANI MAAMIN, OR. Dirijori celor două formații - talentatul Jakob Marton, absolvent 1985 al Conservatorului din Cluj-Napoca și, respectiv, Izu Gott, un excepțional animator și o prezentare, am spune, „de tradiție” în sala Federației noastre, ar îndreptăți deopotrivă - este al doilea elogiu - conturarea unor portrete de merituși și dăruiti profesioniști. Vom reveni pe larg cu o prezentare a solștilor, nu fără a consemna existența în ambele formații a unor voci remarcabile. Un ultim cuvânt despre bucuria pe care ar putea-o preluja, în orice comunitate, prezentarea unor concerte de o asemenea înținută artistică.

CRIZA FAMILIEI

Urmare din pag. 1

Gândind mai aproape de realitate, de amănunt, de concret, femeile contracarează salutar tendința bărbaților de a se răfăci printre abstracții și țeluri imposibile.

Conceptia iudaică despre familie este deosebit de actuală, astăzi, când relațiile dintre soț și soție, dintre tată și mamă, dintre părinți și copii au intrat într-o gravă criză. Iudaismul consideră că familia este temelia societății și femeia, ca soție și mamă, este temelia familiei.

Edmond Fleg a selectat câteva sentințe și maxime ale iudaismului în celebra lui *Anthologie de la pensée juive* (Paris, 1966, p. 236-237), menite să asigure prosperitatea familiei:

„Providența a dat mai mult disceamant femeii decât bărbatului. Totul depinde de femeie. Cea mai mare

bucurie a inimii vine de la femeie”.

„Un celibatar nu este un om. A trăi în celibat este tot atât de grav ca și a comite o crimă. A se căsători înseamnă a pune capăt acestui păcat”.

„Femeia este aceea care introduce binecuvântarea în casă. Meritul femeilor pioase aduce salvarea lumii”.

„Femeia se ridică odată cu soțul său, dar nu coboară odată cu el. Onorează-ți soția ca să prosperi. Dacă soția ta este scundă, apleacă-te pentru a o consulta”.

„Acela care își pierde soția nu e mai puțin nefericit decât dacă ar fi asistat la distrugerea Templului din Ierusalim. Intrăg univers se întunecă pentru acela care își pierde soția”.

„Dumnezeu spune celui care își onorează tatăl și mama: «Ii sunt recunoscător ca și cum ar fi arătat respect față de mine însumi»”.

CALENDAR CALENDAR CALENDAR

ANIVERSĂRIILE ȘI COMEMORĂRIILE LUNII DECEMBRIE

● La 1 decembrie 1935, s-a născut, la New York, WOODY ALLEN (A. Stewart Konigsberg), cunoscut actor, cineast și dramaturg. Teatrul Evreiesc de Stat din București și-a deschis stagiunea din toamna acestui an cu piesa sa „Scamatorul din Brooklyn”, premieră absolută în România (vezi cronică spectacolului în revista noastră, nr. 13, p. 4).

● Chimistul FRITZ HABER, laureat al Premiului Nobel pe 1918, s-a născut la 4 decembrie 1868, la Berlin. A fost profesor la universitatea din orașul natal. A descoperit procedeul de obținere a amoniacului pe cale sintetică, folosind hidrogenul și azotul din atmosferă.

● ITHAK BEN TVI (Yitzhak Schimschelevitz), al doilea președinte al Statului Israel (1952-1963), s-a născut la 6 decembrie 1884, la Poltava (Ucraina). A murit în 1963, la Ierusalim. S-a stabilit în Eretz Israel în 1907. Este cofondator al MAPAI-ului și Hista-drut-ului. În perioada 1931-1948, a fost președintele Consiliului Național Evreiesc.

● La 8 decembrie 1978, a încetat să bată inima uneia dintre cele mai impunătoare figuri ale iudaismului modern, GOLDA MEIR (Mayerson). Născută în 1898, la Kiev, a emigrat în 1906 în S.U.A., stabilindu-se, în 1921, în Eretz Israel, unde i s-au încredințat curând funcții de răspundere în MAPAI

și Hista-drut. S-a numărat printre semnatarii Declarației de Independență a Israelului, din 1948. În perioada 1948-1949, a fost ambasadoare la Moscova, între 1956 și 1965, ministru de externe, între 1966 și 1968, secretar general al MAPAI, iar între 1969 și 1974, prim-ministru, calitate în care a efectuat o vizită oficială și în România.

● Cum 100 de ani, la 8 decembrie, s-a născut, la Vitebsk, BELLA CHAGALL, din 1915 soția marelui pictor. În 1935, debutează ca scriitoare de limbă idiș, limba copilăriei sale. Cele mai cunoscute opere: *Lumânări arzânde* și *Prima întâlnire*.

● La 10 decembrie 1891, s-a născut, la Berlin, poeta NELLY SACHS. În 1940, și-a găsit refugiu în Suedia. Poezia sa, extatică, mistică și vizionară (Eli, Semne pe nisip, în casele morții, Enigme arzătoare), se configurează ca un tulburător memento al martiriului unui întreg popor, victimă fără apărare a genocidului nazist. În 1966, a împărțit Premiul Nobel pentru literatură cu

scriitorul israelian Shmuel Agnon. Cu prilejul decennării înaltei distincții, ea a rostit o frază memorabilă: „Agnon reprezintă Statul Israel. Eu reprezint tragedia poporului evreu”.

● La 13 decembrie 1797, s-a născut, la Düsseldorf, poetul, prozatorul și eseistul HEINRICH HEINE, clasic al literaturii germane și universale. În 1831, s-a autoexilat la Paris, unde va rămâne până la sfârșitul vieții (1856). A împletit în opera sa lirismul fin, de sorginte populară, cu verva și ironia sculptoare. A scris balade (Lorelei, Grenadierii), lieder (Intermezzo liric, ciclul Melodii ebraice), poeme satirice, note de călătorie, eseuri etc.

● La 13 decembrie 1204, a încetat din viață una dintre cele mai mari personalități din istoria iudaismului, RABI MOȘE BEN MAIMON (RAMBAM), cunoscut și sub numele de MAIMONIDE (s-a născut în 1135, la Cordoba, în Spania). Din vasta sa operă semnalăm *Mișne Tora* (Repetarea Torei), o clasificare

sistematică, de înaltă rigoare, a întregii literaturi halahice, și *More nevuim* (Căluza răstăciților), adresată celor puși în dificultate de concretețe stilului Torei, cu scopul de a-i ajuta să transească spre sensul profund, spiritualizat, al discursului biblic.

● La 19 decembrie 1852, s-a născut, în Germania, fizicianul ALBERT ABRAHAM MICHELSON (a murit în 1931, la Pasadena, S.U.A.). În 1907, a fost distins cu Premiul Nobel pentru cercetările sale în domeniul spectroscopiei.

● ISRAEL BERCOVICI s-a născut la Botoșani, la 20 decembrie 1921. Înainte de a deveni secretar literar al T.E.S., a fost redactor șef al revistei „Ikuf-Bleter” și al emisiunii în limba idiș de la Radio București. S-a remarcat și ca traducător în limbile idiș și română al unor piese din repertoriul teatralului.

● La 21 decembrie 1958, s-a stins din viață, în California, marele scriitor LION FEUCHTWANGER (pseudonimul lui J. L. Wetcheek).

Născut la München, în 1884, a fost nevoit să părăsească Germania, peregrinând prin Franța și Rusia, până când s-a stabilit, în 1941, în S.U.A. Romanele sale istorice proiectează lumini critice asupra actualității (Evreul Süs, trilogia Josephus, Vulpile în vie, Goya, Evreica din Toledo), cele pe teme contemporane (trilogia Succesul, Frații Oppenheim, Exil) conțin o vehementă demascare a totalitarismului fascist.

● La 21 decembrie 1804, s-a născut, la Londra, BENJAMIN DISRAELI, lord Beaconsfield, remarcabil om politic și scriitor, prim-ministru al Marii Britanii în 1868 și 1874-1880.

● Remarcabilul pictor CHAIM SOUTINE, peisagist de manieră expresionistă, s-a născut la 26 decembrie 1893, lângă Minsk și a murit la Paris, în 1943.

● La 28 decembrie 1925, s-a născut, la New York, BARUCH S. BLUMBERG, profesor la Universitatea din Pennsylvania, distins, în 1976, cu Premiul Nobel pentru fiziologie și medicină.

S. WEINBERG și S. WOLF

■ WOODY ALLEN

■ DISRAELI

■ L. FEUCHTWANGER

■ FRITZ HABER

■ HEINRICH HEINE

■ GOLDA MEIR

MERIDIANE • העולם ומלואו • MERIDIANE

Sinagogile Vienei

Viena are zeci de muzee și case memoriale - de la Colecția de Artă Grafică și Muzeul de Artă Modernă până la locuințele lui Sigmund Freud, Beethoven, Haydn, Schubert sau Strauss, de la Muzeul Circului sau al Mobilei Stil până la Colecția de Artă Populară Religioasă, Muzeul Tutunului, Muzeul Tramvaielor sau cel de Artă Funerară etc. Cine ar avea timp să le viziteze pe toate? Un turist este în permanentă criză de timp. Totuși, la invitația unui colaborator de la „Judisches Museum”, nu am pregetat să-mi reorganizez programul pentru a cunoaște unele sinagogi din Viena, pe care le prezint în rândurile ce urmează.

Construcția sinagogilor în lume a diferit în funcție de epocă și de locul în care funcționau, arhitectura locală îmbinându-se, în general, cu elemente orientale. Întâlnim o mare varietate de stiluri, ca, de exemplu, sinagoga-pagodă din Kaifeng (China), clădirile renesanțiste din Italia, templele fortificate din Polonia, influența maură din Spania. Dar, indiferent de arhitectură sau mărime, s-au respectat elemente tradiționale, îndeosebi în interior. La Viena, au fost construite sinagogi de o mare diversitate stilistică.

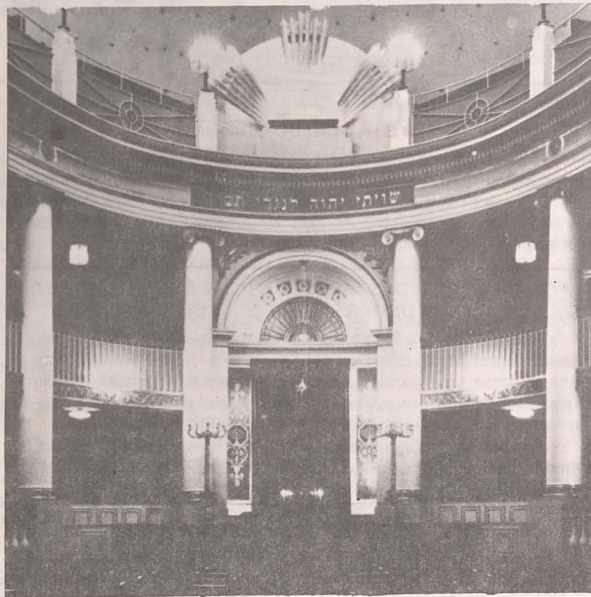
Evreii au locuit în Viena începând din secolul al X-lea. În a doua jumătate a secolului al XII-lea, ia naștere, pe Judenplatz și Wipplingerstrasse, nucleul primului ghetou, în care se află o sinagogă din cărămidă. Pe lângă rabinii comunității, existau și „Privatgelehrte”, care, într-un șir de cămăruțe din jurul templului, îi instruiu pe tineri. În 1406, un mare incendiu a mistuit ghetoul și a afectat grav sinagoga. Aceasta a fost demolată, iar materialele de construcție au fost folosite la clădirea Universității vieneze. O parte din populația ghetoului a fost mutată în ambarcațiuni, pe malul Dunării. În anul 1421, a început persecutarea evreilor.

La sfârșitul secolului al XVI-lea, li s-a permis din nou să se stabilească la Viena și să desfășoare o viață comunitară. În 1582, „evreii sloboziți de curtea imperială” au întemeiat un cimitir propriu, au deschis un templu și două școli. Veith Munk, reprezentantul comunității, a obținut permisiunea să deschidă o sinagogă în propria casă.

În zona Leopoldstadt de astăzi, în anul 1632, locuiau 500 de familii, în 136 de case. În 1650, pe locul unde se ridică Leopoldkirche, exista „Noua sinagogă”. Ghetoul a fost încercuit cu ziduri. Însă, sub presiunea burgheziei -, care vedea în evrei o concurență puternică -, și a fanatismului religios al soției sale, Împăratul Leopold I decide expulzarea evreilor din Viena și vânzarea caselor acestora. „Noua sinagogă” a fost transformată în biserică și a căpătat numele Împăratului. „Sinagoga veche” a devenit biserica „Sf. Margareta”.

După anul 1675, evreii încep să se reîntoarcă la Viena. Conducătorii

lor sunt proeminenți „evrei de curte”, ca Samuel Oppenheimer, Samson Wertheimer, numit în 1693 Rabin-

■ „Stadttempel” - interior și detaliu arhitectonic reprezentând „Aron Kodeș”

Șef al Ungariei, și Diego d'Aguiar, fondatorul comunității sefarde vieneze. Cu toată influența pe care o aveau la curtea imperială, nu li s-a dat voie să construiască o sinagogă, astfel încât pentru oficiali religioase erau folosite case particulare.

În 1782, Împăratul Iosef al II-lea, fiul Mariei Tereza, a promulgat „Toleranzpatent”, care a deschis calea emancipării evreilor în secolul al XIX-lea. În primele decenii ale acestui secol, Viena a devenit centrul mișcării Haskala. În 1810, s-a amenajat un centru comunitar cu baie și o cameră mare de rugăciuni, care, devenind neîncăpătoare, au fost demolate după câțiva ani, mai ales că urma să fie ridicată o sinagogă impunătoare.

Într-adevăr, în perioada 1824-1826, după planurile arhitectului Josef Kornhäusel și sub îndrumarea constructorului Jacob Heinz, cu un credit de 100 000 de guldeni rambursabili în 22 de ani, s-a înălțat un splendid „Stadttempel”, placat în

interior cu lemn de cedru. Predica inaugurală, din 9 aprilie 1826, a fost ținută de Isaac Noah Mannheimer, cantor fiind Salomon Sulzer.

Datorită acestor două minți luminate, s-a ajuns la un compromis între tradiționalism și reformați privind elementele din interiorul templului, slujba religioasă etc. Astfel s-a ajuns și la numitul „ritus vienez”, care implică, printre altele, înlăturarea orgii.

„Stadttempel”, situat pe Seitenstettengasse, la nr. 4, nu este o clădire de sine stătătoare, ci integrată în clădirile lipite de prima. Numai așa se explică faptul că a fost singura sinagogă din oraș care a scăpat de flăcările ce au distrus celelalte temple în Noaptea de Cristal din 1938. De la mijlocul secolului al XIX-lea, istoria evreilor din Viena se împletește cu istoria acestui templu. Dacă, în 1848, au locuit în Viena 5 000 de evrei, în 1938, numărul lor a ajuns la 180 000, iar numărul de locuri în sinagogi era de 50 000.

Tempul de aproape 80 de ani - până în preajma celui de-al doilea război mondial -, s-au construit la Viena numeroase temple în diferite stiluri: oriental, ca acela al evreilor ortodocși, pe Schiffgasse, sau cel al evreilor veniți din Turcia, pe Zirkusgasse; stilul neogotic - în circumscripțiile 6, 8 și 9, datorate arhitectului Max Fleischer; stilul romanic - proiectate de Jakob Gartner; Jugendstil - în Dollinger-gasse - opera arhitectului Josef Wohlmüt; stilul cubist - pe Eitel-berggasse; stilul renesanțist etc.

În dimineața zilei de 10 noiembrie 1938, naștiții au devastat și au incendiat 95 de sinagogi și case de rugăciuni.

VITALIE TEODORU

Vaclav Havel și antisemitismul

În amintirea deportării, cu 55 de ani în urmă, a celor 901 evrei din Ostrava - prima acțiune desfășurată în Cehoslovacia în timpul Holocaustului -, în prezența președintelui Cehiei, Vaclav Havel, în vechiul cimitir evreiesc din localitate a fost inaugurat un monument din granit reprezentând o menoră.

„Cinstirea sufletelor fraților noștri nu poate fi redusă doar la comemorare. Soarta victimelor

violentei, cruzimii, fanatismului ne amintește în permanență că răul trebuie eliminat de la începutul începutului, în germene. Ar fi o speranță deșartă să se creadă că înclinația oamenilor spre ură și ațâțare ar fi dispărut. Fiecare observație cu substrat antisemit, scăpată «întâmplător», orice manifestare «spontană» xenofobă poartă în sine spectrul camerelor de gazare, al pogromurilor” - a spus președintele Havel, cu această ocazie.

Ziare transmise prin satelit

News Datacom este o firmă britanică, recent creată de marele magnat de presă Rupert Murdoch, pentru a transmite informații prin satelit în toată lumea. La conducerea firmei a fost numit Abraham (Abe) Peled, fost responsabil al cercetării la I.B.M., cetățean israelian. Ceea ce nu este de mirare dacă ținem seama că principalul centru de cercetare și dezvoltare al acestei firme se află în Israel.

Abe Peled și colegii săi israelieni au pus la punct un sistem de comprimare a informațiilor care permite transmiterea unei cantități uriașe de date, cu mare viteză, prin satelit.

Noua tehnologie permite transmiterea a 750 de kilobytes pe secundă, față de numai 14 kilobytes, cât se transmit în

prezent pe liniile telefonice. De pildă, un ziar de format mare, cu 32 de pagini, poate fi transmis în cinci secunde în memoria oricărui computer personal. După cum spune Abe Peled, cu această nouă tehnică israeliană, informația va putea fi transmisă de o mie de ori mai repede și de o mie de ori mai ieftin decât prin oricare altă metodă existentă.

Transmisii experimentale au fost efectuate în colaborare cu compania Meimadim din Israel; de asemenea, specialiștii israelieni au pus la punct un sistem de codificare pentru transmisiile digitale prin satelit, prin care se oferă canale TV cu plată. Acest sistem va fi utilizat începând din anul viitor de rețeaua mondială Sky TV a lui Rupert Murdoch, care va emite simultan 120 de programe.

Frontiere deschise

De la semnarea tratatului de pace între Israel și Iordania, în ultimul an, agenții turistice israeliene au și încheiat numeroase acorduri și contracte cu partenerii lor iordanieni. Zeci de mii de vizitatori au întreprins călătorii în Regatul Hașemit, iar numeroși iordanieni au venit în Israel.

Distanțele sunt mici, iar atracțiile deosebite. Între Amman - capitala Iordaniei - și Ierusalim - capitala Statului Israel - sunt doar optzeci de kilometri. Akaba, stațiunea de odihnă iordaniană de la Marea Roșie, este situată, în mod practic, în imediata vecinătate a portului Eilat, stațiune israeliană de vacanță.

Două noi puncte de trecere a frontierei au fost deschise în 1994. Primul

podurile dintre Israel și Iordania, chiar dacă pașapoartele lor nu purtau o ștampilă cu viză israeliană. Actualmente, israelienii posesorii de pașaport pot intra în Iordania prin punctele de trecere de la Eilat și Beit-Shean, și nu neapărat trecând peste podurile Allenby și Adam. Vizele se obțin fie la frontieră, fie de către organizatorul de la oficiul de turism respectiv.

Intrarea în Israel a persoanelor sosite din Iordania cu autoturisme proprii a devenit posibilă cu începerea din primăvara acestui an. Societatea de transport „Egged” speră să poată efectua în curând călătorii între marile orașe israeliene și iordanene, în timp ce compania israeliană de transporturi aeriene „Arkia” negociază

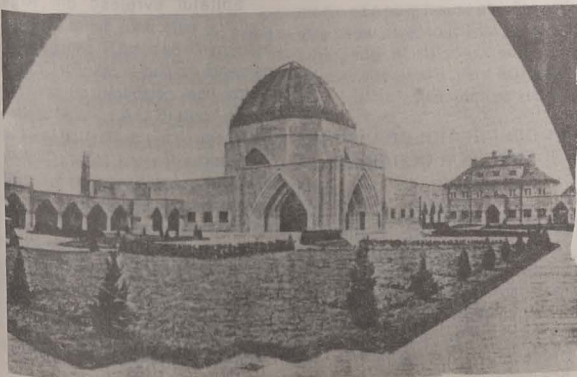

a fost organizat la câțiva kilometri nord de Eilat, iar al doilea în apropiere de Beit-Shean. De fapt, frontiera dintre Israel și Iordania nu fusese niciodată complet închisă. Podul Allenby, de lângă Jericho și Podul Adam, situat la o distanță de treizeci de kilometri mai la nord, funcționau și anterior.

În trecut, aceste poduri erau folosite, în majoritatea cazurilor, de către locuitorii arabi din Iudeea, Samaria și Gaza sau de vizitatorii lor din străinătate. Turisții străini puteau, de asemenea, traversa

cu Iordania stabilirea unor legături aeriene. În plus, se vorbește despre o legătură între ambele state, cu bacurile, pe Marea Moartă.

Organizatorii de călătorii speră că noi excursii în grup, cu posibilități de petrecere a vacanțelor în mai multe țări din Orientul Apropiat (Israel, Iordania, Egipt), se vor dovedi a fi foarte populare. Turisții vor petrece atunci, ce-i drept, mai puține nopți în fiecare țară, dar turismul, în totalitatea sa, va lua mare amploare în Israel și în statele arabe învecinate.

STIRI

ידיעות

STIRI

■ UN ARAB AMBASADOR AL ISRAELULUI

Ministerul Afacerilor Externe al Israelului a numit un arab, cetățean israelian, ca ambasador în Finlanda. Adib Hassan Yihye are 49 de ani, locuiește la Kfar Saba și este conferențiar la Universitatea din Tel Aviv și la Colegiul Național de Apărare; predă, de asemenea, araba și ebraica în ulpanul „Akiva”, o școală din Netanya. El a primit Premiul Israelului în 1986, pentru activitatea sa în domeniul educației, fiind de două ori nominalizat pentru Premiul Nobel pentru pace, datorită activității sale în domeniul relațiilor dintre evrei și arabi.

■ BUNURI COMUNITARE RESTITUITE

Guvernul german a returnat unele proprietăți ale comunității evreiești din Berlin. „Acesta este încă un pas pentru consolidarea vieții evreiești în acest oraș”, a declarat Jerzy Kanal, conducătorul acestei comunități care numără 10 000 de persoane.

Kanal a primit actele pentru aceste proprietăți de la Elmar Pieroth, în cadrul unei ceremonii ce s-a desfășurat la Noua Sinagogă cu cupolă de aur, a cărei restaurare a fost gata la timp pentru manifestările care au marcat a 50-a aniversare a înfrângerii Germaniei naziste. Ea este situată pe unul dintre terenurile restituite comunității evreiești. Toate terenurile retrocedate se află în cartierul evreiesc din Berlin.

■ REMARCABIL PROGRES ECONOMIC

Atrase de speranțele de pace și de creșterea economică, investițiile străine se îndreaptă spre Israel într-un ritm fără precedent. În primele șase luni ale acestui an, ele au atins 673 de milioane de dolari (față de 412 milioane în tot anul 1994). Marile companii americane și europene investesc sume considerabile. Astfel, în luna octombrie, cel de-al doilea fabricant mondial de microprocesoare, INTEL, a anunțat că va construi o fabrică de semiconductori în sudul Israelului, în valoare de 1,6 miliarde de dolari. Firma Volkswagen va construi pe malurile Mării Moarte o întreprindere de prelucrare a magneziului, în valoare de 600 de milioane de dolari.

Volvo a cumpărat 50 % din acțiunile Merkavim, cel mai mare producător de autobuze din Israel. O firmă britanică de comunicații a cumpărat firma israeliană Lanet Data cu 300 de milioane de dolari. În același timp, exporturile israeliene

spre țările din Asia (în special China India, Indonezia și Japonia) au crescut cu 12 %. Economia israeliană se află în plin avânt: după o creștere medie de 5 % în ultimii 5 ani, în 1995 se va înregistra o creștere de 6,8 % înflația a scăzut de la 14,5 la 9 %, iar șomajul s-a redus în ultimii trei ani la aproape jumătate (de la 11,2 la 6,2 %), în condițiile în care Israelul continuă să absoarbă în fiecare ar câte 80 000 de nou veniți.

■ AMBASADA GEORGIEI LA IERUSALIM

Fosta Republică Sovietică Georgia va deschide o ambasadă la Ierusalim, a declarat președintele țării, Eduard Șevardnadze. Anunțul a fost făcut cu prilejul unei vizite făcute la Ierusalim, unde el și primul ministru de atunci, Yitzhak Rabin, zihrono livraha, au semnat un acord de cooperare privind cultura, comunicațiile și agricultura.

■ PREMIUL ISRAELULUI

Prozatorul A. B. Yehoshua și poetul Natan Zach, ambii profesori la Universitatea din Haifa, au primit în acest an Premiul Israelului pentru literatură.

Născut la Ierusalim, Yehoshua este autorul unui număr de nuvele, printre care: „Îndrăgostitul”, „Mr. Mani”, „Un divorț târziu” etc.

Natan Zach s-a născut la Berlin, a publicat șase cărți de poezie și a tradus pentru copii un număr însemnat de versuri.

■ CONFERINȚĂ INTERNAȚIONALĂ DE ISTORIE

În zilele de 10-12 octombrie a.c., a avut loc, la Ierusalim, în organizarea Centrului Internațional pentru Studiul Holocaustului, de la „Yad Vashem”, a zecea Conferință internațională de istorie, cu tema: „Evreii la sfârșitul celui de-al doilea război mondial”. După cuvântul introductiv rostit de Amnon Rubinstein, ministrul educației, culturii și sportului din Israel, cele 20 de expuneri prezentate au vizat următoarele teme: **Poporul evreu, Se'erit Hapletah și viitorul Eretz Israelului din perspectiva sfârșitului celui de-al doilea război mondial și a consecințelor sale; Antisemitismul și atitudinile schimbătoare față de evrei; Se'erit Hapletah și valorile de Alia și emigrare; Comunitățile și instituțiile evreiești după al doilea război mondial; Istoriografie și interpretare.**

■ VANDALISM

Politia județului Hajdu-Bihar, din Ungaria, și-a încheiat investigațiile în cazul devastării Sinagogii de la Debrețin, act în urma căruia 17 Sulari de Tora au ars, Chivotul a fost deteriorat, iar fumul a cauzat stricăciuni importante în interiorul clădirii. S-a apreciat că „fapta nu a fost motivată politic sau de porniri antisemite”. Chipurile, un grup de tineri amețiți de băutură „au glumit...”.

■ STAȚIUNI DE ODIHNĂ

Pe malul Mării Mediterane, de la Rosh Hanikra până la Akko, a început construirea unui lanț de stațiuni de odihnă. Fondurile (60 de milioane de dolari) necesare realizării proiectului sunt asigurate de Ministerul Turismului din Israel, Keren Kaiemet, autoritățile de amenajări funciare, investitori particulari și așezările mai vechi în zonă.

■ FONDATORUL INDUSTRIEI FARMACEUTICE UNGARE

În decembrie 1944, la Budapesta, a fost împușcat și aruncat în Dunăre Gedeon Richter, fondatorul industriei farmaceutice ungare. A creat numeroase medicamente, utilizate și astăzi: preparatul de adrenalină numit **Tomogen** (realizat din măduva glandei suprarenale), **Thyroidea** (din substanța activă a glandei tiroide), **Ovarium-ul** (din extrase de ovar), precum și un preparat din hormonul produs în lobul posterior al hipotalamului ce provoacă contracția uterului, numit **Glanduitrin**. Apus în circulație **Adigen-ul**, tonic cardiovascular, un alcaloid extras din degetelul-roșu. După foarte răspânditul **Kalmopyrin** și vasodilatatorul **Antriphos**, au fost lansați sulfonamizii, hormonii steroizi și alte medicamente. Gedeon Richter credea că notorietatea mondială a medicamentelor sale îl vor apăra de urgia fascistă. Eroarea l-a costat viața.

■ ARTĂ MEMORIALĂ

Muzeul de artă religioasă contemporană din St. Louis (S.U.A.) include printre exponate o „Stea a lui David”, de format mare, creată de Michael David, din New York. Acoperită cu bucăți neregulate de ceră roșie, care au imaginea unor bucăți de carne de om, lucrarea se constituie într-o rememorare a celor care au fost uciși în Holocaust.

Germania a ales un proiect pentru primul Memorial al Holocaustului, de la Berlin, acceptat nu numai de cancelarul german Helmut Kohl, ci și de conducătorii comunității evreiești de aici.

■ MONUMENT ÎNCHINAT LUI SUGIHARA

Oficialități lituaniene au dezvelit un monument închinat lui Sempo Sugihara, consulul japonez la Kovno, în timpul războiului, care a eliberat mii de vize refugiaților evrei din Polonia, pentru a pleca, prin Siberia, în Japonia. „Puțini oameni au fost atât de curajoși ca el în acele vremuri”, a declarat un reprezentant german, participant la ceremonie.

■ SCURTE ȘTIRI

Taberele de vară din Slovacia s-au dovedit a fi cele mai bune forme de educație iudaică pentru tinerii din puțin numeroasele comunități evreiești ale țării. Unul dintre sponsori taberelor este un grup de tineri, formând singura organizație evreiască rămasă întreagă după despărțirea țării în Slovacia și Republica Cehă.

Camera inferioară a Parlamentului iordanian a adoptat o lege care permite contractarea de legături economice și comerciale cu Israelul. Această lege urmează să fie aprobată de Senatul iordanian și promulgată de regele Hussein.

Israelul a lansat primul prototip al rachetei antirachetă „Arrow-2”, care va permite, când va deveni operațională, apărarea a 85 % din totalul populației de eventuale atacuri cu rachete împotriva Israelului.

Binecunoscuta firmă McDonald's și-a anunțat intenția de a deschide trei restaurante cașer în Israel în acest an. La ora actuală, funcționează 10 localuri de acest gen pentru populația israeliană. Noile restaurante cașer nu vor servi produse din lapte și vor fi închise sâmbătă.

Primul restaurant cașer din Iordania s-a deschis în capitala țării, Amman, din inițiativa unor oameni de afaceri israelieni și iordanieni. El dispune de 110 locuri, iar meniul este tipărit în engleză și ebraică. Restaurantul este decorat cu picturi reprezentând imagini din Ierusalim. Managerul Ali Aza a declarat: „Restaurantul nostru va fi deschis atât evreilor, cât și arabilor care doresc să ne onoreze”.

Copiii unei grădinițe din Ierusalim - în amintirea copilor uciși în atentatul

■ IERTAREA ÎNCEPE CU UN PROCES DE CONȘTIINȚĂ

Mario Soares, președintele Portugaliei, a cerut iertare pentru crimele Inchiiziției: „Eu nu-mi închipui că se poate scuza ceea ce este imposibil de scuza și de a se repara ireparabilul. Tot ceea ce vreau este să evoc trecutul în conștiința poporului meu, pentru a-și face un proces de conștiință”.

■ DESPRE HOLOCAUSTUL EVREILOR UCRAINENI

Reprezentanți ai comunității ucrainene din Australia au dat publicității o declarație de recunoaștere a rolului jucat de colaboraționiștii ucraineni în asasinarea unui mare număr de evrei în timpul Holocaustului. Declarația se bazează pe aceea a fostului președinte al Ucrainei, Leonid Kravciuk.

de la Oklahoma City - au plantat un arbore de migdal la Naamat. Ambasadorul Statelor Unite în Israel, dl Martin Indyk, a luat parte la ceremonie.

Spitalul evreiesc din Riga (Letonia) este unul dintre cele trei așezăminte de acest fel care primesc asistentă din partea Statelor Unite în cadrul unei colaborări cu spitalele din St. Louis (S.U.A.). În cadrul unei ceremonii ce s-a desfășurat la Casa Albă, prima doamnă, Hillary Clinton, a elogiat această inițiativă și însăși substanța acestui program.

Pirandello - pentru prima dată pe scena unui teatru evreiesc („Hasifri” din Ramat Gan), cu „Să-i îmbrăcăm pe cei goi” - regizor Yoram Falk.

Baletul din Riga face un turneu în Israel cu „Lacul lebedelor”.

JEWISH REALITY

PRESIDENT ILIESCU

described intolerance and fanaticism as contrary to the Romanians' moral and spiritual features'

"Fifty-five years after his assassination by rightwing Legionnaire fanatics, the outstanding Romanian historian Nicolae Iorga was recently commemorated in a prime-time televised address by the President of Romania, Mr Ion Iliescu, who took the opportunity to eulogize his condemnation of extremism and ethnic hatred. Fifty-five years ago, Nicolae Iorga, one of the most prominent scholars in Romanian culture, was wrenched from his desk where he was meditating on the destiny of our nation, and led to a savage death by a self-styled death squad that seemed to surface from the dark caves of some primitive age. Virgil Madgearu, a brilliant economist, former

cabinet minister and leading member of the National Peasant Party, was murdered that same day. The day before, members of the Legionnaire movement, organized as hideous death gangs, raided Jilava prison and massacred 64 people who were detained there in preventive custody. Among them were General Argeșeanu, an erstwhile Prime Minister, Victor Iamandi, ex-Minister of Justice, and many other high-ranking officials and magistrates." (...) "The murders and abominations of November 1940 were to be followed by more bloodshed during the Legionnaire rebellion of January 1941 when, in an attempt to seize power, the right-wing

extremist group set off a string of actions of unprecedented violence causing a high death toll among Romanians and Jews, among civilians and military men, putting in jeopardy for a moment the very existence of the state." (...) "The November, 1940, assassinations, which dealt Romanian society a terrible blow, brutally revealed the Fascist features of the Romanian Legionnaires, their violent extremism, their intolerance, their destructive fanaticism. These features are uncharacteristic of the morality and spirituality of the Romanian people, who are well known for their high sense of tolerance, their rational, balanced, peace-loving spirit." (...) "All of the reasonable political forces of the nation must learn from this painful events a lesson, and make a covenant to defend freedom and human rights within the framework of a rule-of-law state, so that tragical horrors such as those we are today commemorating should never be repeated in the Romanian land."

1st OF DECEMBER

Ever since they settled on the Romanian land six centuries ago, Jews have shared the history of the Romanian people, shouldered his burdens, suffered his pains and hailed his reliefs. Jewish blood was shed along with the Romanian blood under the banner of Michael the Brave in the late 16th century, in the 1877 War of Independence, in the Reclaiming War (between 1916-1918). Some illustrious Jewish Romanian personalities of that time, supported with all their might the unification of Romania, finally achieved on the 1st of December, 1918. At the same time, Dr. Moses Gaster, born in Romania, provided as Chief Rabbi of the British Sephardic Community a substantial backing to the diplomatic efforts of the Romanian envoys to London. "Pray for the peace of the city where you are, for its peace is your peace," Jeremiah taught our people when they had to go down the harsh path of exile. So we did. Not only have we prayed, but we have fought too. If we have shared the bitter times, how could we stay aside and not share in the happy holidays? December 1st, which has become Romania's National Day since 1990, cannot but strike a deep chord in our hearts and minds.

RABIN'S IDEALS LIVE ON

(Rabin commemorated in Romania, one month after his tragic death)

Mr Avshalom Megiddon, the Israeli Ambassador to Bucharest:

"Rabin's life mirrored the history of both the Zionist movement and the State of Israel. (...) He will forever be remembered as the Army Commander and Chief Strategist who (...) led Israel to lightning victory in the 1967 Six Days War." (...) "Rabin was our first native-born Premier - a sabrah, a living symbol of the proud, free Israel. It is hard to summarize the life of such a strong personality (...), to refer just in passing to the close ties with the United States that he forged as Ambassador to Washington, or the daring raid on 'Entebbe' during his first term as Prime Minister, or other scores of actions that required his analytical mind and courage for making unconventional decisions." (...) "After he became Prime Minister for the second time in 1992, he worked day in, day out, with his colleague, Shimon Peres, to achieve progress after progress along the path to peace. Indeed what we will remember more than anything else about this dear man is that he opened the road to peace, allowing us to hope that wars with our Arab neighbours and bloodshed in our country were finally coming to an end."

His Eminence Rabbi Dr. Yehezkel Mark:

"The Pirkei Avot asks, 'Who is hero? Who is brave man?' And the treatise itself replies, 'He who he is in control of himself and of his hatred, is a real hero and a real brave man.' This is how we will remember Yitzhak Rabin, may his memory be blessed." (...).

"As the book says, he is better off whose patience is enduring, and he who can refrain his anger is a greater hero than the one who conquers a stronghold or a town. This was a fundamental trait with Rabin." (...).

"Our scholars urge us, 'May you be among the disciples of Aaron Hachohen,' meaning to make peace where there was military conflict. Yitzhak Rabin, of blessed memory, was such a man, not just because he pursued peace, but also because he was prepared to die for this ideal." (...).

"Jacob's Blessings say, 'he killed a man by a twitch of his nose,' meaning that words can kill and that we need to be wary of anyone who may be using them for such a purpose." (...).

"Yitzhak Rabin was the victim, the last one hopefully, of the struggle for peace. I am convinced there will be peace in Israel and all over the world within our days."

IDEALURILE LUI RABIN trăiesc în faptele noastre (Comemorări ale lui Yitzhak Rabin z.l. în România)

DI Avshalom Megiddon, ambasadorul Israelului la București

"Biografia lui Rabin este însăși istoria mișcării sioniste și a înființării Statului Israel (...) Rabin va rămâne în amintirea noastră ca șeful Statului Major în victoriosul Război de Șase Zile, alături de prietenul său Moshe Dayan, care era ministrul Apărării (...) Rabin a fost primul prim ministru născut în țara noastră - un Sabra. Un om-simbol al mândrului și liberului Israel. Este greu să relatezi pe scurt viața unei astfel de personalități, mai ales, atunci când doar o parte a ei este cunoscută, să te referi în grabă la perioada de apropiere între Statele Unite și Israel, când era ambasador la Washington, sau la operațiunea 'Entebbe', când era prim ministru, sau la altele acțiunile care necesitară creierul său analitic și curajul său de a-și asuma decizii neconvenționale (...) De când a fost ales a doua oară prim ministru, în 1992, a lucrat zile și nopți cu partenerul său Shimon Peres pentru a face progrese în procesul de pace și ce ne vom aminti mai mult ca orice despre acest drag om va fi că el a fost deschizătorul de drum al procesului păcii, el ne-a dat speranța că sfârșitul Războaielor între noi și arabi, sfârșitul vărsării de sânge din țara noastră se apropie".

Eminența Sa dl Rabin dr. Yehezkel Mark

"În tratatul 'Pirkei Avot' este pusă întrebarea: Cine este erou? Cine este viteaz? Iar răspunsul dat în același tratat este: Cel care știe să se stăpânească pe sine, să-și stăpânească ura, acela este un adevărat erou, un adevărat viteaz. Așa va rămâne în memoria noastră Yitzhak Rabin z.l. (...) Așa cum e scris: Mai bine este să ai un om o lungă răbdare și acela care știe să-și stăpânească mânia se dovedește a fi mult mai mare erou decât cel care cucerește o cetate sau un oraș. Aceasta a fost o trăsătură definitorie a lui Yitzhak Rabin z.l. (...) 'Să fi printre discipolii lui Aharon Hachohen', ne îndeamnă înțelepții noștri, adică să realizezi pacea acolo unde a existat un conflict militar. Și Yitzhak Rabin z.l. a fost unul dintre aceștia, nu numai pentru că a luptat pentru pace, dar pentru că a fost pregătit să piară pentru acest ideal (...) În 'Binecuvântarea lui Iacov' este scris: cu o mișcare din nas a omorât un om. Ceea ce înseamnă că și cuvântul omorâre și că trebuie să vedem mai multă vigilență față de cei ce-l folosesc în asemenea scopuri (...) Yitzhak Rabin z.l. a fost victimă, sperăm ultima, a luptei pentru pace. Va fi pace în Israel, pace în toată lumea, sunt convins, în zilele noastre".

În sala Teatrului Evreiesc de Stat din București, Asociația Culturală de Prietenie România-Israel a evocat, sub semnul aceleiași comemorări proeminente personalitate a celui care a fost Yitzhak Rabin z.l.

Retrăirea de către toți cei prezenți a secvenței de final a adunării populare din Piața Regilor din Tel-Aviv, când a răsunat acel emoționant 'Șir Haşalom', cântat și de Rabin, ca și retrăirea momentului cumpănit când s-au auzit cele trei împușcături care l-au ucis pe Rabin, dar nu și speranța în victoria păcii, au marcat metaforic întreaga desfășurare a momentului comemorativ inițiat de Asociația Culturală de Prietenie România-Israel. Emoționantele cuvântări roșite de Excelența Sa domnul Avshalom Megiddon, ambasadorul Israelului la București, de domnul acad. Nicolae Cajal, președintele F.C.E.R., ca și de domniile Constantin Vinescu și Radu F. Alexandru, vicepreședinți ai Asociației, de prof. dr. Radu Homescu, fost ambasador al României în Israel, și de studenta Irina Verșeș, din partea tineretului din Tnuat Alia, au conferit comemorării o impresionantă gravitate. În acest moment de emoție s-au inserat, cu o semnificație aparte, 'Kadiş'-ul de Maurice Ravel, interpretat de soprana Adriana Ioanovici (acompaniată la pian de Anca Sonea), cântecele Corului de la Talmud-Tora (condus de Izu Gott), poeziile din lirica ebraică contemporană, în tălmăcire românească (recitate de actrița Roxana Guttman, Silviu Stănculescu, Rudy Rosenfeld și Nicolae Călugărița) - întregul program definind exemplar stima și dragostea celor prezenți față de Israel, spiritul lor conștient față de continuarea politicii de promovare a păcii între Israel și țările arabe vecine.

A numerous audience gathered December 5 at the Bucharest Choral Temple to piously remember the former Israeli Prime Minister, Yitzhak Rabin, of blessed memory. Standing alongside the leading members of the Federation of Romanian Jewish Communities, who organized the commemoration, were His Excellency the Israeli Ambassador to Romania, Mr Avshalom Megiddon, and other Embassy officials, the U.S.A. acting Charge d'Affaires, Mr Michael Einick, and Mrs Einick, Mrs Tova Bin Nun, General Director of the Sohnut subsidiary in Romania, Mrs Mara Coen, representative of the Joint, Mrs Rabbi Dr. Mark, and the Bucharest Armenian Church Father Vicar Dr Zareh Baronian.

Here are some excerpts of the speeches made on the occasion:

Acad. Dr. Nicolae Cajal, President of F.C.E.R.

"As a martyr for peace, Yitzhak Rabin suddenly emerged as the most prominent politician and statesman of the world. No wonder that his funeral brought together the leaders of every civilized nation." (...) "Rabin was a bold politician, firmly committed to seeking peace for the Middle East and the world at large, through dialogue, through sometimes hard and uncertain negotiations, through balanced, mutually acceptable solutions, which entailed inherent tradeoffs. It is evident that Mr Shimon Peres will further successfully pursue the efforts of his lifelong colleague, with the support of a great majority of Israelis who, as Rabin used to say, 'want peace and are ready to take a chance for peace.' Right-wing groups outside the Parliament are not only and mainly there will be a minority but, I believe that this assassination will diminish paradoxically their influence wane rapidly in the future."

Comemorarea organizată la 5 decembrie de F.C.E.R. a reunit la Templul Coral din Capitală, în afara lăidelor obștii noastre și a unei numeroase audiențe. Excelența Sa dl Avshalom Megiddon, ambasadorul Israelului la București, alți membri ai ambasadei, doamna și domnul Michael Einick, însoțit cu afaceri ad interim la București, doamnelor Tova Bin Nun, director general al Filialei Sohnut-ului în România, Mara Coen, reprezentant al Joint-ului în România, doamna Rabin dr. Mark, precum și pe Prea Cuviosul Părinte Vicar dr. Zareh Baronian.

În cele ce urmează inserăm, limitată de spațiu, câteva fragmente din lucrările de cuvânt:

Acad. Nicolae Cajal, președintele F.C.E.R.

"Yitzhak Rabin a devenit, prin sacrificiul său, cea mai importantă personalitate politică a întregului glob, înmormântarea sa mobilizând conducătorii tuturor statelor civilizate (...) Rabin a fost un om politic de mare curaj, cu un înalt grad de răspundere față de instaurarea păcii în regiune, ca și pe întreg globul pământesc, prin dialog, tratative - uneori dificile -, prin găsirea unor soluții reciproc acceptabile, înconcesive. S-a desprins clar convingerea că domnul Shimon Peres va putea să ducă foarte bine la îndeplinire acest imperios dezerat al fostului premier Rabin, că majoritatea populației israeliene este real și ferm de partea continuării procesului de pace. Grupările extremiste extraparlamentare nu numai că sunt și, mai ales, vor fi, în minoritate, dar, cred că, paradoxal acest asasinat va duce la o diminuare a influenței lor."

המציאות היהודית

ב'ה ח' - כב' כסלו תשנ"ו דו שבועון של הקהילות היהודיות מרומניא

הרב ד"ר יחזקאל מרק

הקב"ה מתאוה לתפילותינו

(לפרשת "ויצא")

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה... ויחלם..." (בראשית כח, י)

רצתה רבקה שיעקב יישב בשלוה, נאלץ הוא להמלט על נפשו מפני שנאתו השורפת של עשו אחיו.

וביום הראשון של בריחתו אל לבן - אחי-רבקה-אמו - השמש שוקעת לפתע והוא מוצא את עצמו לבד באמצע השדה, ללא מגן, ללא בית וללא אוהל אלא תחת השמים המוכזבים. לא כרית ולא שמירה אלא קבוצת אבנים שיעקב מצרפם זה לזה, מוקף על ידן - מגן מפני חיות רעות - ושוכב עליהן בערב כעל כרית, ובבוקר - "ויקח את האבן אשר שם מראשיתיו" אחת (כי רבו ביניהן) זאת אומרת עלי ניחא צדיק את ראשו וזאת אומרת עלי ניחא, מיד עשן הקב"ה אבן אחת - רש"י) במצב זה הלך יעקב לישון. האם היה יעקב שקט ושקט? או שמה היה מוטרד מהתפתחות העניינים?

ומה הוא החלוש? המראה הנפלא אשר כבש אותו, ואשר נשאר רענן ויפה גם אחרי אלפי שנות קריאה "הנה שלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה, והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו, והנה ה' ניצב עליו ויאמר:

"אני ה' אלוקי אברהם אביך, ואלוקי יצחק הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך" (בראשית כח, יג). רש"י מביא כאן מדרש האומר: קיפל הקב"ה כל א"י תחתיו (תחת המקום שבו שכב יעקב אבינו באותה שעה). ומדרש תנחומא מרחיב את הדיבור כדי להדגיש את חשיבותן של המצוות והמעשים הטובים.

על "ויצא יעקב" אומר המדרש: זהו שאמר הכתוב (תהלים צ"א) כי מלאכיו יצווה לך לשמרך בכל דרכיך. אמר ר' מאיר עשה אדם מצווה אחת מוסרין לו מלאך אחד. עשה שתי מצוות מוסרין לו שני מלאכים. עשה מצוות הרבה, מוסרין לו מלאכים הרבה. שנאמר: כי מלאכיו יצווה לך לשמרך... בהמשך חקטע מביא המדרש את הדברים שמוכיחים שה' לא רק שולח מלאך אלא אף ממלא את משאלותיו של הפונה אל הקב"ה. אמר ר' ברכיה בכל מה שתבע יעקב מן הקב"ה השיבו (זאת אומרת: נענה בחיוב לבקשתו). אמר: "אם יהיה אלוקים עמדי" השיבו: הנה אנכי עימך. אמר "ושמרתי" השיבו: ושמרתיך בכל אשר תלך. אמר: ושבת בשלום. השיבו: והשיבותיך. אמר: ונתן לי לחם (לאכול) ולא השיבו על הפרנסה. אמר הקב"ה. אם אני מבטיחו על הלחם מהו מבקש ממני עוד. לפיכך לא הבטיחו על הלחם. ורבנן אמרו: אף על הפרנסה השיבו שנאמר כי לא אעזבך. ואין כי לא אעזבך אלא לחם.

מפרשים אחדים רואים בפרטי החלום היפה והמיוחד הזה רמזים לאפשרות של קשר אלוקי-אנושי, קשר בין אדם לאלוהים. ראשית, השלם עם מדרגותיו רומז לדרגותיו של קשר אפשרי בין אלוהים ואדם. המלאכים רומזים למדרש שבכל מצווה שאדם עושה - הוא יוצר מלאך. שתי מצוות שני מלאכים וכ"ה. כמו שכתוב: "...כי מלאכיו יצווה לך לשמרך בכל דרכיך..." ומעניין המלאכים למלאכים המלווים את האדם היהודי בשונו מביא"כ בליל שבת. אם המלאך מוצא בבית היהודי נרות דולקים בפמטוי סף מבריקים, מפת חלות לבנה ומבטיחה המכסה את החלות הטירות והריחניות, היין הצלול שבבקבוק... ואז אומר המלאך הטוב, הלואי שגם בשבוע הבא ובשבועות הבאים יהי' כל כך נחמד למראה וטוב למאכל, כי אז גם המלאך הרע יענה אמן אפילו ירגיש כמי שקפאו שד.

אבל נחזור לעניין רמזות. כאשר יהודי בוצע חלה נאה בליל שבת וביום שבת, כאשר יהודי שותה כוס יין טעים לקידוש או להעשרת טעמה של הסעודה הוא עושה מצווה; כל פעולה - מצווה. כל תוספת לסעודה תוספת מצווה, וגם באמצע השבוע אפשר לאסוף מצוות. למשל מי שמשלים מניין בבוקר עושה מצווה בבוקר, ומי שמשלים מניין בערב עושה מצווה בערב.

יש מן המפרשים הרואים בצורה הרבה יותר ברורה את הקשר האנושי האלוקי שביניהם. לא קשר סתמי של חלום או דימוה לו אלא קשר מיוחד של תפילה, כמו שמביא רש"י "ויפגע במקום... ורבותינו פרשו לשון תפילה..." ואכן המדרש מדגיש עובדה זו, בצינון של מה שביקש יעקב מהקב"ה הוא נענה פרט לעניינים הפשוטים היום - יומיים.

עד כאן אנו רואים שהקב"ה נענה על כל פניותיו של יעקב, פרט למשאלה היום-יומית, לצורך היום - יומי של לחם לאכול ובגד ללבוש למשאלה הזאת הוא לא נענה, אלא הקב"ה מצפה יום יום לבקשה מחודשת. כזאת אנו רואים גם ביחסו של הקב"ה לאימהות שרה, רבקה ורחל שהיו עקרות ולא יכלו ללדת.

מספרת לנו התורה שכולן ילדו למרות הטבע שלהן, כי הקב"ה נענה לתפילות, זאת אומרת לא העקרות הטבעית גרמה לאי האפשרות ללדת. התפילה היא החשובה והיא שהסירה את מכשול העקרות. ועל זה אמרו חז"ל: הקב"ה התאוה לא רק לתפילות של האמהות אלא גם לתפילותינו אנו.

ביה"כ זקוק לכל יהודי שיבוא להתפלל ולהשלים את המניין. חשוב ביותר לחזק את המניין בכל הקהילות ובכל הזמנים ערב ובוקר וצהריים. ובזכות זה שנשלים מניינים ונקיים מצוות נזכה לגאולה שלמה אמן.

הראשון לצמבר - החג הלאומי של העם הרומני

זה היום שבו התאחדו במדינה אחת כל האזורים שבהם חיים רומנים מקדמונים. טרנסילבניה, בוקובינה, בסרביא ודוברודז'ה, יחד עם מולדביא ומונטניא יסדו יחד את רומניא הגדולה ביום ראשון לחודש דצמבר 1918 ומלאו בזה את חלומם הישן של העם הרומני לחיות יחד בגבולותיו ההיסטוריים. אנחנו, כיהודים נאמנים למולדת, תרמנו להגשמת החלום הזה. יהודים רבים, אזרחי רומניא, נפלו בשדה הקרב למען המולדת ורבים מאחיו תרמו רבות בשטח הכלכלי והתרבותי לשיפור רמת החיים פה, ברצונם לקיים את פקודת ירמיה הנביא: "דרשו את שלום העיר". כיום, אנחנו ממשיכים לפעול לשלום הארץ בה נולדנו ומאחלים לה: "כזה לחי יי".

נשיא רומניא הצהיר: "האי-סובלנות והקנאות

הן הניגוד לפרופיל המוסרי של העם הרומני"

בהזדמנות אזכרת הרצחת פרופסור יורגה לפני 50 שנה, הנשיא יון איליאסקו נשא נאום בטלוויזיה הרומנית, בו הצהיר, בין היתר, שהפרופסור יורגה הוצא להורג ע"י הליגיונרים. "כנופית המוות, שכאלו יצאה מחשכת המערות הפרמיטביות" משכה אותו משולחן העבודה שלו והרגה אותו באופן ברברי. באותה הלילה וביום הקודם נהרגו גם הרבה אנשי רוח אחרים וזועות כאלה מנובמבר 1940 נמשכו והגיעו לשיא רצחני בעת המרידה מחודש ינואר 1941. הרציחות מאז מראות את דמותה הפשיסטית של התנועה הליגיונרית בניגוד לפרופיל המוסרי של העם הרומני שידוע כעם מיושב, אוהב שלום, סובלנות ואחדות, הצהיר הנשיא איליאסקו.

נמלאו גם 40 שנים ממיתתו של דימיטרי גוסטי, סוציולוג מוכר בעולם המדע. על חשיבות המדען הזה הציגו הרצאה חבר האקדמיה פרופ. ד"ר ניקולאי קזיל עם ד"ר הארי קולר בתור סמנריון שנערך לזכרו של גוסטי.

לזכרו של יצחק רבין ז"ל

נמלאו שלושים יום מרציחתו של המנהיג הדגול יצחק רבין ז"ל. ההתאחדות התרבותית לידידות רומניא-ישראל והפדרציה של הקהילות היהודיות מרומניא ארגנו אזכרות לזכרו. נשאו נאומים מרגשים כבוד שגריר מדינת ישראל אבשלום מגידון, נשיא הפדרציה פרופ. ד"ר ניקולאי קזיל, כבוד הרב ד"ר יחזקאל מרק שליט"א ואנשים חשובים אחרים. בגלל חוסר מקום נביא רק כמה רעיונות מנאומים אחדים שהושמעו.

חבר האקדמיה נ. קזיל, נשיא ועד הקהילות שלנו.

"יצחק רבין היה איש פוליטי בעל אומץ רב, עם חוש אחריות מיוחד לטובת השלום באזור ע"י משא ומתן, גם עם ויתור לפי הצורך. חשוב כעת וברור ששמעון פרס יוכל להמשיך באופן חיובי את תהליך השלום ושרוב הישראלים תומכים בתהליך זה. הקבוצות הקיצוניות הן רק מיעוטים והשפעתן הולכת ופוחתת כעת.

מר אבשלום מגידון, שגריר מדינת ישראל ברומניא

יצחק רבין ישרא בזכרוננו כיו"ר המט"כל בנצחון הגדול שבמלחמת ששת הימים, יחד עם חברו משה דיין, שר ההגנה. הוא היה הראש ממשלה הראשון בישראל לילד הארץ, סמל גרש הכבוד של המדינה החופשית והעצמאית. קשה לתאר בקיצור את תרומתו החשובה כשגריר בהתפתחות היחסים בין ישראל וארה"ב, את שירותו ב"מבצע ארבעה", את פעולתו הענקית יומם ולילה החל משנת 1992, יחד עם השר שמעון פרס, למען השלום, מה שנתנה לנו התקווה שבקרוב יבוא גם קץ המלחמות בינינו לבין שכנינו הערבים.

כבוד הרב ד"ר יחזקאל מרק שליט"א

על פי שרביין נקרא ע"י רבים "גבור השלום", בדרשה מרגשת כבוד הרב עשה ניתוח יסודי של המושג "גבורה". כפי שאמרו חז"ל בפרקי אבות. "איהו גיבור, הכובש את יצרו שנאמר טוב ארך אפים מגיבור ומושל ברוחו מלכוד עיר" ולפי זה, יצחק רבין ז"ל היה באמת גבור. וכמו כן, לפי דברי חז"ל, הגבור הזה המנוח היה מתלמידיו של אהרן הכהן ע"פ שאבה שלום ורדף שלום. ותקוה אנחנו שיצחק רבין ז"ל, שמסר נפשו למען השלום יהי הקרבן האחרון למען שלום עמנו וארצנו הקדושה ושלום יהי לנו בקרוב בימינו אמן.

לעד יהי' ברוך זכרו של יצחק רבין ז"ל!

ישראל בונה השלום

עתוננו מתחיל לפרסם מדור "חלונות פתוחים לישראל" עם שיחה "על סדר היום" במה שנוגע מדינת ישראל שסבלה כה רבות ברציחת ראש הממשלה יצחק רבין ז"ל. הפעם אנחנו מפרסמים בדף 5 את התרשמותנו של העו"ד יוליאן סורין סגן מנכ"ל ועד הקהילות היהודיות ברומניא שביקר בישראל וראה במו עיניו את הארץ ואת המציאות הישראלית כפי שהיא עכשיו, בלי דעות ומסלפות את האמת. הכל נראה שיהיה זו אך ורק בעיני אש שיועד להבטי ולחבוץ את הגעגועים למולדת של יוצאי רומניא שחיים עכשיו במדינת ישראל.

אנו מאחלים לכל קוראינו "חנוכה שמח"